

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

”Tuottaja uskoo, kun muut epäröivät”

Kulttuurituottajan työ taiteen soveltavan käytön kentällä

Miia Kauppinen

Kulttuurituotannon koulutusohjelma (240 op)

Toukokuu / 2014

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Miia Kauppinen	Sivumäärä 52 ja 6 liitesivua
Työn nimi ”Tuottaja uskoo, kun muut epäröivät” Kulttuurituottajan työ taiteen soveltavan käytön kentällä	
Ohjaavat opettajat Minna Hautio ja Jari Klemola	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Kulttuuriosuuskunta G-voima	
Tiivistelmä <p>Taiteen soveltava käyttö tarkoittaa taiteellista toimintaa, jonka päätarkoitus on varsinaisen taiteellisen lopputuloksen sijaan itse tekemisen prosessissa ja sen vaikutuksissa yksittäisiin osallistujiin ja kohderyhmään. Toiminnan tavoitteet määräytyvät aina osallistuvan kohderyhmän lähtökohdista käsin. Kohderyhmänä voi olla mikä tahansa erityisryhmä, esimerkiksi lapset, vanhukset, vammaiset tai työttömät, tai se voi koostua täysin sattumanvaraisesti valikoituneista henkilöistä. Taiteen soveltava käyttö on lisääntynyt viime vuosina Suomessa voimakkaasti erityisesti sosiaali- ja terveysalalla, mutta ongelmia sen yleistymisessä on edelleen havaittavissa.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin sitä, millainen on kulttuurituottajan rooli taiteen soveltavan käytön parissa. Tuottajan työnkuvaa kyseisellä kentällä ei ole aikaisemmin tutkittu. Työssä selvitin taiteen soveltavan käytön projekteja tehneiden taiteilijoiden ja niitä tilanneiden tahojen näkemystä siitä, millaista tarvetta kulttuurituottajille taiteen soveltavan käytön projekteissa on, millaisia ominaisuuksia soveltavan taiteen tuottajalta kaivataan ja mitä erityispiirteitä tuottajan työhön taiteen soveltavan käytön kentällä liittyy. Aiheen pohjustukseksi työssä käytiin läpi taiteen soveltavan käytön vaiheita, ongelmia ja merkitäyksiä Suomessa.</p> <p>Työn tilaajana toimi kajaanilainen, vuonna 2006 perustettu Kulttuuriosuuskunta G-voima. Työn tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa tuottajan roolista taiteen soveltavan käytön kentällä, pohtia soveltavan taiteen projektin onnistumisen edellytyksiä sekä luoda konkreettisia toimintamalleja projektien toteuttamisen tueksi, jotta tuottajien olisi helpompi suuntautua työskentelemään kyseisellä toiminta-alueella.</p> <p>Teoreettisena pohjana tutkimuksessa käytettiin erilaisia taiteen hyvinvointivaikutuksia ja soveltavan taiteen projekteja käsitteleviä artikkeleja, raportteja ja selvityksiä. Teoreettisen pohjan lisäksi työn aineisto kerättiin kahdella kyselytutkimuksella, joista toinen oli suunnattu soveltavan taiteen projekteja tehneille taiteilijoille, ja toinen projekteissa tilaajina toimineiden tahojen edustajille. Vastaajina oli 13 taiteilijaa ja 10 tilaajaa. Vastauksia analysoitiin kvalitatiivisesti eli laadullisesti.</p> <p>Aineiston perusteella voidaan päätellä, että soveltavan taiteen kentällä on tarvetta myös tuottajille. Tarve kuitenkin vaihtelee niin taiteilijan kuin tilaajan, sekä projektin koon mukaan. Tuottajan ominaisuuksissa korostuvat yhteistyötaidot, soveltavan taiteen menetelmien tuntemus, ymmärrys kohderyhmästä sekä kiinnostus taiteen sisältöjä kohtaan. Lisäksi tuottajan tulee tuntea erilaisia rahoituskanavia projektien rahoittamiseksi.</p>	
Asiasanat soveltava taide, kulttuurituottaja, hyvinvointi	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Miia Kauppinen	Number of Pages 52 and 6 appendixes
Title "The producer believes when the others are hesitating" Special features considering working as a Culture Manager in the field of applied use of art.	
Supervisors Minna Hautio and Jari Klemola	
Subscriber and/or Mentor Cultural cooperative G-voima	
<p>Abstract</p> <p>Using the applications of art means art-base action, in which the main meaning is, instead of the artistic result, in the process itself and in its effects on the participating individuals and group. The goals of the action are always determined by the basises of the participating target group, which can be any special group, for example children, elderly, handicapped or unemployed people, or it can consist of people who are selected entirely randomly. Using the applications of art has powerfully increased in Finland over the past few years especially in social and health services, but in becoming more common there are still problems observable.</p> <p>The purpose of this thesis was to survey the role of Cultural Manager in the field of using the applications of art. The elements of working as a manager in that specific field hasn't been studied before. The aim was to clarify the thoughts of artists and orderers about the need for Cultural Manager, characteristics needed from the person and special features of working in the field of applied use of art. For laying the groundwork of subject it was looked at the stages, problems and meanings of applied use of art in Finland.</p> <p>The study was ordered by a cultural cooperative G-voima from Kajaani. The aim of the study was to produce new information about the role of the Cultural Manager in the field of applied use of art, consider the requirements of managing a project successfully and form concrete operating models for accomplishing a project of applied use of art, so that it was easier for Cultural Managers to orient toward working in the field in question.</p> <p>Theoretical background of the study is based on articles and rapports about the connections of art and well-being and the projects of applied use of art. In addition, two questionnaires for selected group of artist and orderers was conducted. 13 artists and 10 orderers were responding to the questionnaires. The questionnaires were analysed using qualitative methods.</p> <p>According to the study, in the field of the applications of art there is also need for cultural managers. The need varies depending of the artist, the orderer and the size of the project. Cooperating skills, knowledge of the methods of applied use of art, knowledge of the target group and interest towards the contents of art are the most important features of the Cultural Manager working in the field of the applications of art.</p>	
Keywords applied use of art, Cultural Manager, well-being	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KESKEISET KÄSITTEET	9
2.1 Taiteen soveltava käyttö	9
2.2 Muut tärkeät käsitteet	10
3 TAITEEN SOVELTAVA KÄYTTÖ SUOMESSA	12
3.1 Virstanpylväitä	12
3.2 Ongelmia	14
3.3 Merkityksiä	17
4 AINEISTON KERÄÄMINEN	20
4.1 Vastaajien kartoitus	20
4.2 Kyselyn rakenne	20
4.3 Tutkimuksen pätevyys ja luotettavuus	21
5 VASTAUSTEN ANALYSOINTI	24
5.1 Taustatiedot vastaajista sekä projekteista	24
5.2 Projektikuvaukset	25
5.3 Tuottajan rooli projekteissa	28
5.4 Tuottajan ominaisuudet ja lisätarve koulutetuille tuottajille	32
5.5 Muita ajatuksia aiheesta	35
6 SOVELTAVAN TAITEEN PROJEKTIN ONNISTUMISEN EDELLYTYKSET	38
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	42
LÄHTEET	48
LIITTEET	53

1 JOHDANTO

Kulttuurin ja taiteen kenttä on hyvin laaja ja moninainen, ja on kiistatta selvää, että kentällä tarvitaan ammattitaitoisia kulttuurituottajia. Opintojeni aikana olen usein pohjennut, mikä on se kulttuuritoiminnan osa-alue, jolle haluaisin tuottajana suuntautua. Kiinnostukseni taiteen ja kulttuurin eri aloja kohtaan on laaja. Mikään yksittäinen toiminta-alue ei kuitenkaan ollut herättänyt minussa sellaista sisäistä paloa, joka olisi viestinyt että juuri tämä on se minulle henkilökohtaisesti tärkeä kulttuurin ala, jolle haluan jossain vaiheessa erikoistua. Silmiä avaava kokemus minulle oli, kun tanssija Kaisa Koulumäki kävi keväällä 2011 Humanistisessa ammattikorkeakoulussa (jatkossa Humak) luennoimassa työstään. Koulumäki on tehnyt projekteja soveltaen tanssia taide-
muotona erilaisissa ympäristöissä, kuten vanhainkodeissa ja vanhemmuutta tukevassa Turun ensikodissa. (Koulumäki 2011.) Luento herätti minussa voimakkaan tunne-elämyksen, ja kotimatalla vaikuttuneena mietin, miksi en ole kiinnittänyt huomiota tällaiseen toimintaan aikaisemmin. Myös myöhemmin, kuunnellessani taideterapiasta tai muusta vastaavasta toiminnasta kertovia luentoja tai lukiessani aiheeseen liittyviä lehtiartikkeleita, olen saanut vastaavanlaisen, voimakkaan kokemuksen. Olin löytänyt taiteen soveltavan käytön – sen kulttuurin osa-alueen, jonka parissa erityisesti haluan tuottajana työskennellä.

Kulttuurin myönteisestä vaikutuksesta ihmisen hyvinvointiin on tehty lukuisia tutkimuksia (Nummelin 2011, 2; Liikanen 2009, 22, 58; Hyyppä 2007, 155–157). Kulttuurin on myös todettu olevan hyvä apuväline erilaisten sosiaalisten ongelmien ehkäisemisessä ja hoitamisessa. Niin valtio- kuin kuntatasolla on tehty erilaisia ohjelmia ja suosituksia kulttuurin hyvinvointivaikutusten lisäämiseksi erilaisten ihmisryhmien keskuudessa, sillä yksilöiden ja yhteiskunnan hyvinvoinnin välillä on nähtävissä selvä yhteys. (mm. Terveystieteiden tutkimuskeskus 2012; Liikanen 2010; Brandenburg 2008, esim. 12, 15, 18.) Yksi keino kulttuurin hyvinvointivaikutusten lisäämiseksi on taiteen soveltava käyttö.

Tiedonjani taiteen soveltavasta käytöstä oli niin laaja, ja toisaalta tuottajan rooli kyseisellä kentällä sen verran vieras, että päätin perehtyä aiheeseen syvemmin tekemällä siitä opinnäytetyöni. Opinnäytetyössäni tarkastelen kulttuurituottajan roolia

toimittaessa taiteen soveltavan käytön kentällä. Vaikka taiteen soveltava käyttö on viime vuosina paljon lisääntynyt, on toiminnan leviämisessä edelleen haasteita (Pääkkö 2011, 24–27). Jotta ala voisi kehittyä eteenpäin järjestäytyneemmäksi ja laajalti tunnetuksi toimintamuodoksi tarvitaan alalle mielestäni lisää myös ammattitaitoisia tuottajia, jotka osaavat toimia taiteilijan ja tilaajan välillä huomioiden molempien tarpeet ja näkökulmat. Tässä työssä kartoitan sitä, millainen on tuottajan työnkuva taiteen soveltavan käytön piirissä, miten tuottaja voi edesauttaa alan kehitystä ja toimia alalla. Tutkimuskysymykseni tukena tarkastelen seuraavia alakysymyksiä: Millaista tarvetta tuottajille on erilaisissa soveltavan taiteen projekteissa? Millaista tuottajuutta kentällä toimijat kaipaavat työnsä tueksi? Mitä erityispiirteitä kulttuurituottajan työhön taiteen soveltavan käytön parissa liittyy?

Hypoteesini on, että taiteen soveltavan käytön kentälle tarvitaan lisää alaan perehtyneitä tuottajia. Opinnäytetyössäni selvitän, mitä mieltä asiasta ovat taiteen soveltavan käytön parissa toimivat taiteilijat, sekä ne tahot jotka ovat soveltavan taiteen projekteissa toimineet tilaajina. Lähestymistapani aiheeseen on pragmaattinen eli käytännönläheinen. Selvittämällä eri näkökulmia soveltavan taiteen projekteihin ja yhdistelemällä eri näkökulmista kerättyä tietoa hahmottelen kuvan siitä, millainen rooli kulttuurituottajalla on toiminnan kehittymisessä, ja mitkä ovat tuotannolliset edellytykset taiteen soveltavan käytön projektien onnistumiseksi. Muodostan lopuksi konkreettisia toimintamalleja, joita tuottajat voivat hyödyntää suunnitellessaan taiteen soveltavan käytön projekteja. Toivon työn laajentavan kulttuurituottajien näkökulmaa taidekentällä työskentelyyn ja helpottavan tuottajien suuntautumista toimimaan taiteen soveltavan käytön parissa.

Opinnäytetyöni tilaajana toimii kajaanilainen kulttuuriosuuskunta G-voima. Vuonna 2006 perustettu osuuskunta koostuu isosta joukosta ihmisiä, jotka edustavat laajasti eri taiteen ja kulttuurin osa-alueita tanssista teatteriin, musiikkiin ja tapahtumiin. G-voima tekee yhteistyötä myös Kajaanin muiden kulttuuritoimijoiden kanssa, ja on vuosien mittaan tarjonnut kajaanilaisille muun muassa lukuisan määrän erilaisia tapahtumia, esityksiä ja lasten toimintaa. Osa osuuskunnan jäsenistä toimii myös taiteen soveltavan käytön parissa. Opinnäytetyö toimii tilaajalle apuvälineenä laajentaa toimintaansa soveltavan taiteen alalla.

Kulttuurituottajan työnkuvaa taiteen soveltavan käytön kentällä ei ole aikaisemmin tutkittu. Noora Kumpulainen selvittää Seinäjoen ammattikorkeakoulun kulttuurituotannon koulutusohjelmaan tekemässään opinnäytetyössä *Kulttuurituottajan ammatinkuvaa kartoittamassa* (Kumpulainen 2009) kulttuurituottajan roolia, koulutusta ja työnkuvaa eri sektoreilla. Työssä käydään läpi laajalti erilaisia kulttuurituotannon osa-alueita, joihin myös taiteen soveltava käyttö liittyy. Kumpulainen ei kuitenkaan syvenny tarkemmin tuottajan rooliin juuri soveltavan taiteen parissa. Katri Halosen väitöskirjassa *Kulttuurituottajat taiteen ja talouden risteyskohdassa* (Halonen 2011) tarkastellaan tuottajan asemaa välittäjänä taiteen ja talouden kenttien välillä. Käytän Halosen väitöskirjaa apuna tuottaja-käsitteen määrittelyssä sekä taiteen ja sen taloudellisten ulottuvuuksien selvittämisessä. Taiteen soveltavasta käytöstä on saatavilla paljon erilaisia hanke- ja projektiraportteja, joita lukemalla olen saanut pohjatietoa toiminnan tuotannolliseen näkökulmaan. Tässä työssä käytän niistä erityisesti Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskuksen toteuttaman Voimaa taiteesta -hankkeen loppujulkaisua *Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla* (Malte-Colliard & Lampo 2013.)

Merkittävänä lähteenä työssäni on Hanna-Liisa Liikasen vuonna 2010 opetusministeriön toimeksiantona valmistunut *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 – 2014* (Liikanen 2010). Toinen työni kannalta tärkeä julkaisu on Cecilia von Brandenburgin niin ikään opetusministeriölle laatima selvitys *Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön* (Brandenburg 2008). Nämä kaksi julkaisua toimivat hyvänä pohjana tarkastellessani taiteen soveltavan käytön asemaa ja merkitystä Suomessa. Yhteiskunnallista näkökulmaa tarjoavat myös opetusministeriön Taide- ja taiteilijapoliittisen toimikunnan (TAO) julkaisu *Taide on mahdollisuuksia. Ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi* (TAO 2002), sekä lukuisat taiteen soveltavaan käyttöön, taiteen vuorovaikutukseen sekä kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin liittyvät teokset ja artikkelit, esimerkiksi Pia Strandmanin artikkeli *Taiteen soveltavaa käyttöä?* (Strandman 2007), Pilvi Kalhaman artikkeli *Taide vuorovaikutukseen osallistumisen välineenä* (Kalhama 2006) sekä Leena Kurjen sosiaalipedagogiikan alaan kuuluva teos *Kansalainen persoonana yhteisössään* (Kurki 2006).

Koska työni tilaaja on kajaanilainen, haluan ottaa lähteissä huomioon myös alueellisen näkökulman, jota tarjoaa Marjo Pääkön vuonna 2011 julkaistu selvitys *Kulttuurin hyvinvointipalvelujen tila ja tarve Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa* (Pääkkö 2011). Tutkimuksen teoreettisen pohjan arvioinnissa käytän apuna Jari Eskolan ja Juha Suorannan teosta *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* (Eskola & Suoranta 2008). Johtopäätösten kannalta kaikkein olennaisimpana lähteenä toimivat kuitenkin kyselytutkimuksella keräämäni mielipiteet taiteen soveltavan käytön projekteissa osallisina olleilta taiteilijoilta ja tilaajilta.

2 KESKEISET KÄSITTEET

Aluksi on syytä tarkastella muutamia työni kannalta keskeisiä käsitteitä. Avaan tässä luvussa sitä, mitä taiteen soveltavalla käytöllä ja taiteen hyvinvointivaikutuksilla tarkoitetaan, ja millaisia toimijoita aiheeseen liittyy.

2.1 Taiteen soveltava käyttö

Taiteen soveltava käyttö on taiteen tekemistä siten, että varsinaisena päämääränä ei ole toiminnan taiteellinen lopputulos, vaan merkittävintä on itse taiteellisen toiminnan prosessi. Aina lopullista taiteellista tuotetta ei edes valmistu. Oleellisia ovat prosessin vaikutukset osallistujaan, jolla puolestaan ei tarvitse olla lainkaan aikaisempaa kokemusta taiteellisesta toiminnasta. Taiteen soveltava käyttö on mahdollista millaisten ihmisten parissa tahansa, ja sen tavoitteet määrittyvät aina osallistujien mukaan. Kielimuurit, kulttuuriset rajat, liikunnalliset esteet ja muunlaiset, monesti arkielämää rajoittavatkin tekijät on taiteen avulla mahdollista ylittää motivoituneen ja haasteita pelkäämättömän taiteilijan ohjauksessa. Taiteen soveltavaa käyttöä on mahdotonta määritellä yksiselitteisesti. Lähtökohtana ovat kuitenkin tekemisen prosessi ja sen vaikutukset osallistujiin. Rinnakkaisina termeinä taiteen soveltavalle käytölle käytetään mm. termejä yhteisöllinen taidetoiminta, voimauttava taidetoiminta ja osallistava taide. (Liikanen 2010, 38–40; Brandenburg 2008, 11; Bardy 2007, 24–26; Korhonen 2007, 111.) Termeissä on paikoin painotuseroja, mutta pääsääntöisesti niillä tarkoitetaan samantyyppistä taidetoimintaa. Taiteen soveltavan käytön peruselementti on se, että vaikka tiettyä menetelmää toistettaisiin projektista toiseen jotakuinkin samankaltaisena, säilyy toiminnassa tietty yllätyksellisyys; Koskaan ei voida ennalta aavistaa, mikä asia nousee kulloinkin kyseessä olevan kohderyhmän parissa avaintekijäksi, ja prosessista syntyykin joka kerralla ainutlaatuinen lopputulos osallistuvan kohderyhmän merkityksellisinä pitämien havaintojen ja kokemusten perusteella. (Bardy 2007, 28.) Soveltavan taiteen projektit voivat olla niin taiteilija-, tilaaja- kuin tuottajalähtöisiä. Tässä opinnäytetyössä ei ole aiheen käsittelyn kannalta merkitystä sillä, kenen aloitteesta työssä käsiteltävät projektit on toteutettu.

Taiteen soveltavan käytön mahdollisuudet ovat muodoiltaan hyvin laajat, enkä rajaa työtäni koskemaan yksistään mitään tiettyä taidemuotoa. Rajaani työstäni pois ainoastaan psykiatrisen taideterapian. Vaikka myös psykiatrinen taideterapia on taiteen soveltavaa käyttöä, on se kuitenkin täysin oma alansa, jolla ei pitäisi toimia muiden kuin koulutettujen terapeuttien ja psykiatrien. En koe että kulttuurituottajan ammattitaito useinkaan olisi riittävä tai edes tarpeellinen psykiatrisen taideterapian alalla toimittaessa. Tällä en sulje pois sitä, ettei käsittelemälläni muunlaisella taiteen soveltavalla käytöllä voisi olla osallistujiin terapeuttista vaikutusta, tai ettei sellaiseen voitaisi pyrkiä. Tahdon kuitenkin tehdä eron erityisen, psykiatrian ammattilaisen harjoittaman taideterapian ja muunlaisissa yhteyksissä tehtävän taiteen soveltavan käytön välille. Raja taideterapian ja terapeuttisen taidetoiminnan välillä on mielestäni paikoin häilyvä, ero on lähinnä tekijöiden koulutuksessa ja siinä, kuinka syvälle ihmisen psyyken hoitamiseen toiminnassa tietoisesti tähdätään ja millaisilla menetelmillä.

2.2 Muut tärkeät käsitteet

Taiteen soveltavan käytön lisäksi hyvin keskeinen termi työssäni on **kulttuurituottaja**. Termin määrittely ei kuitenkaan ole helppoa, sillä tuottajan työnkuva vaihtelee melko paljon eri toimintasektorista riippuen: toisinaan tuottajuudessa painottuu markkinalähtöisyys, ja toisinaan tuottajan suhde esimerkiksi taidesisältöön. (Halonen 2009, 73–78.) Kulttuurituottajan ammatin voidaan tiivistetysti sanoa olevan toimimista monenlaisten verkostojen ja organisaatioiden, ammatillisten normien sekä oikeudellisten, kulttuuristen ja taloudellisten järjestelmien kytköksissä. Tuottaja on eräänlainen välittäjä, joka toimii kulttuuriproduktion luomisen ja vastaanottamisen, taiteilijan ja yleisön, välillä ja vaikuttaa mahdollisesti toiminnan muotoon ja sen saamaan julkisuuteen. (mt. 14, 17.)

Tässä työssä puhun taiteen soveltavaan käyttöön liittyen kulttuurituottajien lisäksi kolmesta eri tahosta: **Taiteilija** on se henkilö joka toteuttaa projektin ja johtaa työskentelyä. **Tilaaaja** on se taho, esimerkiksi vanhainkoti, joka tilaa taiteilijan vetämään projektia tai jonka kanssa yhteistyössä projekti toteutetaan. Tilaajaa ei aina välttämät-

tä ole. Esimerkiksi yhteisötaiteilijat saattavat toteuttaa soveltavan taiteen projektin ennalta määräämättömien henkilöiden, kuten ohikulkijoiden kanssa. **Osallistujat** ovat niitä yksittäisiä henkilöitä, jotka soveltavaan taideprojektiin osallistuvat. Osallistujat voivat olla toisilleen entuudestaan tuttu ryhmä, tai he voivat olla täysin toisilleen tuntemattomia henkilöitä, jotka syystä tai toisesta osallistuvat yhteiseen toimintaan.

Kulttuurin hyvinvointivaikutus on sanapari, joka usein nousee esiin keskustelussa taiteen ja kulttuurin merkityksestä. Kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutuksista puhuttaessa on syytä muistaa, että taiteen hyvinvointivaikutukset voivat olla monenlaisia. Karkeasti taiteen hyvinvointivaikutukset voidaan jakaa neljään luokkaan: 1) Taide itsessään elämyksenä, nautintoina ja merkityksinä; 2) Taiteen ja kulttuuritoiminnan yhteys koettuun hyvään terveyteen ja työkykyyn; 3) Kulttuuritoiminnan ja harrastamisen myötä syntyvät verkostot ja yhteisöllisyyden kokemukset; 4) Taiteen ja kulttuurin vaikutus viihtyvyyden lisäämisessä niin työympäristössä kuin muussa elinpiirissä. (Liikanen 2010, 65; Hyyppä & Liikanen 2005, 111–113.) Näkökulmaa voidaan laajentaa pohtimalla taiteen ja kulttuuritoiminnan hyvinvointivaikutuksia ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta: sekä taiteen aktiivisella itsenäisellä harrastamisella että ohjattuun ryhmätoimintaan, voimauttavaan taidetoimintaan sekä yhteisötaiteellisiin prosesseihin osallistumisella katsotaan olevan esimerkiksi syrjäytymistä ennaltaehkäiseviä vaikutuksia, niiden kehittäessä yksilön elämänhallintaa ja itsetuntemusta. Sosiaalipoliittisena tekijänä taidesektorin merkitystä ihmisten hyvinvointiin ei siis voida väheksyä. (Liikanen 2010, 27–28; Brandenburg 2008, 16.) Kulttuurin hyvinvointivaikutus on kuitenkin terminä haastava, sillä se antaa mahdollisuuksia monenlaisille mielikuville siitä, mitä se pitää sisällään: ”Toisaalta termin avaruus antaa mahdollisuuden sisällyttää siihen monenlaisia erilaisia merkityksiä, toisaalta tulkintojen moninaisuus saattaa hämmentää vastaanottajaa.” (Pääkkö 2011, 12.) Parasta on siis suhtautua termiin avarakatseisesti, ja muistaa sen merkityksen olevan moninainen.

3 TAITEEN SOVELTAVA KÄYTTÖ SUOMESSA

Taiteen merkityksestä ihmisen hyvinvoinnille todistaa se, että taidetta on jollain tapaa tehty aina, kaikissa kulttuureissa. Tarve taiteelliseen toimintaan tai halu nauttia taidekokemuksista on siis ihmisessä sisäsyntyinen ominaispiirre. Taide on myös aina ollut tiiviisti yhteydessä ympäröivään yhteiskuntaan ja sen ilmiöihin; taiteen kautta on välitetty kulttuuritietoutta ja taitoja seuraaville sukupolville. (Hyypä & Liikanen 2005, 109–110; Bardy 2007, 21–22; Blomqvist-Suomivuori 2001, 60–61.) Toisaalta taide on pitkään ollut osittain myös varsin eristäytynyt kulttuurin muoto: Taide on institutionalisoitu, nostettu jalustalle ulkopuolelta tarkkailtavaksi. Nykyään taide kuitenkin ymmärretään yhä enemmän yhtenä ihmisten välisen kommunikaation muotona. Taideteoksen käsite on laajentunut. Taideteos voi nykyisin olla objektin sijasta prosessi, ajatus, yhteistä ideointia ja kommunikointia. Taideteos voi olla taiteilijan ja vastaanottajan välinen yhteinen projekti, jossa lopputuotteen sijasta tärkeintä ovat kokemukselliset merkitykset. (Kalhama 2006, 118–124.) Tälle ajatukselle perustuu myös taiteen soveltava käyttö. Tässä luvussa käyn läpi taiteen soveltavan käytön vaihteita, ongelmia ja merkityksiä Suomessa.

3.1 Virstanpylväitä

Vaikka yksittäisiä esimerkkejä taiteen soveltavasta käytöstä Suomessa on varmasti olemassa koko suomalaisen taiteen ajalta, laajamittaisesti ajateltuna taiteen soveltava käyttö on kuitenkin ollut pitkään melko vieras toimintamuoto. (TAO 2002, 71.) Viime vuosina toiminta on kuitenkin alasta kiinnostuneiden tahojen pioneerityön ansiosta yleistynyt vauhdilla. Nykyisin taiteen soveltava käyttö on merkittävää, ja sitä hyödynnetään useissa erilaisissa toimintaympäristöissä erilaisten päämäärien saavuttamiseksi, erityisesti sosiaali- ja terveysalalla. (Liikanen 2010, 69–71; Isotalo 2013, 10.)

Merkittävä askel eteenpäin oli vuonna 1992 taidetta sairaalaympäristöihin tuoneesta, Unescon koordinoimasta kansainvälisestä Arts in hospital -hankkeesta liikkeelle lähtenyt Terveyttä kulttuurista -verkosto, jossa on vaihdettu kokemuksia, tietoa ja näke-

myksiä taiteen soveltavasta käytöstä. Verkosto on toiminut vertaistukena monille taiteen soveltavasta käytöstä kiinnostuneille tahoille, ja Suomessa sen merkittävimpänä ylläpitäjänä ovat toimineet Taiteen keskustoimikunta ja alueelliset taidetoimikunnat sekä Suomen Mielenterveysseura. (Hyyppä & Liikanen 2005, 118–121; Isotalo 2013, 10.) Tärkeää taiteen soveltavien menetelmien lisääntyneelle käytölle on, että se on huomioitu myös poliittisen päätöksenteon tasolla. Vuonna 2008 opetusministeriö aloitti laajan selvitystyön taiteen ja kulttuurin vaikutuksista ihmisten hyvinvointiin. Selvitystyön tuloksena syntyi Hanna-Liisa Liikasen laatima Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 – 2014. (Liikanen 2010; Isotalo 2013, 10–11.) Selvityksen kolme painopistettä ovat ”kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjinä, taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin (Liikanen 2010, 12.) Selvityksessä edellytetään taiteen soveltavan käytön ja sen rahoituksen huomioimista strategioissa ja lainsäädännön uudistuksissa, ja asetetaan toiveita myös alue- ja kuntatason päätöksenteolle. (mt. 46–57, 52–53.)

Huomionarvoinen avaus oli myös Tampereen yliopiston tutkivan teatterityön keskuksen ja Laurea-ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman yhteinen Voimaa taiteesta -hanke, joka toteutettiin vuosina 2010 – 2013. Hankkeessa toteutettiin kuusi pilottiprojektia, joissa taiteen soveltavia menetelmiä hyödynnettiin hyvinvointialalla. (Malte-Colliard & Lampo 2013, 5.) Vuosina 2008 – 2013 puolestaan toteutettiin opetus- ja kulttuuriministeriön valtakunnalliseen ESR-kehittämishjelmaan *Innovaatio- ja osaamisjärjestelmien kehittäminen* kuulunut kaksiosainen TAIKA-hanke, jonka tarkoituksena oli taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen työelämän laadun ja innovaatiokykyjen kehittämisessä. Rahoittajana hankkeessa oli Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus. (Liikanen 2010, 48, TAIKA-hanke 2013a.)

Tuoreimpana esimerkkinä nostan esille opetus- ja kulttuuriministeriön juuri julkaiseman Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus -selvityksen loppuraportin, jossa yhtenä toimenpiteenä esitetään, että ”taide- ja kulttuurilaitosten harjoittama yleisötyö otetaan huomioon kehitettäessä valtionosuusjärjestelmän kannustavuutta” (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 13). Yleisötyö on yksi taiteen soveltavan käytön muoto, jota josain mittakaavassa jo toteutetaan useimmissa Suomen ammattimaisista taide- ja

kulttuurilaitoksista, ja johon nyt siis toivotaan kiinnitettävän huomiota myös valtion-osuusjärjestelmän puitteissa.

Taiteen soveltava käyttö on siis viime vuosina lisääntynyt vauhdilla, ja nykyisin kemuksia taiteen käyttämisestä esimerkiksi hoito- ja kuntoutustyön parissa on jo melko paljon (Strandman, 2007, 161). Toiminnan leviämisessä on kuitenkin yhä havaittavissa ongelmia, eikä taiteen soveltavaa käyttöä hyödynnetä vielä siinä mittakavassa kuin se olisi mahdollista. (Pääkkö 2011, 18–25.)

3.2 Ongelmia

Taiteen soveltavan käytön leviämisessä merkittävänä ongelmana ovat toimijoiden kohtaamattomuus ja toimintamallien puute: Mahdolliset tilaajat eivät tiedä mahdollisuudesta taiteen soveltavaan käyttöön tai eivät löydä tarpeeseensa sopivaa taiteilijaa. Toisaalta soveltavaa taidetta tekeviä taiteilijoita on tarpeeseen nähden melko vähän, eivätkä he välttämättä osaa markkinoida itseään oikeille tilaajille. Mahdollisuus taiteen soveltavaan käyttöön olisikin huomioitava tehokkaammin jo koulutuksen tasolla. Koulutuksen avulla voidaan edistää alasta kiinnostuneiden taiteilijoiden valmiuksia toimia soveltavan taiteen kentällä. Toimintamallit esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan ja taiteen kentän välillä poikkeavat huomattavasti toisistaan, eikä niiden yhdistäminen ole helppoa. Verkostoitumista näiden kahden alan opiskelijoiden kesken tulisi lisätä, jotta toimijat löytäisivät toisensa ja yhteiset toimintamallit helpommin. (Liikanen 2010, 20; Brandenburg 2008, 12–14; Strandman 2007, 162; Pääkkö 2011, 18.) Niin sosiaali- ja terveysalan kuin taiteen koulutuksessa onkin jo paikoin jonkin verran huomioitu näiden kahden alan tarve lähentyä toisiaan (Liikanen 2010, 42). Teatterikorkeakoulussa on lisäksi helmikuussa 2014 aloitettu Taiteilija-kehittäjäksi organisaatioon -erikoistumisohjelma, jolla parannetaan taiteilijoiden valmiuksia viedä luovia metodeja erilaisten organisaatioiden pariin (Teatterikorkeakoulu 2014). Taiteen soveltava käyttö huomioidaan nykyisin pienimuotoisesti myös kulttuurituottajien koulutuksessa, kun Humakin opintoihin on lisätty pieni ala perehdyttävä opinokokonaisuus (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2013). Hyvä esimerkki ruohonjuuritason toiminnasta soveltavan taiteen lisäämiseksi on toimijoiden kohtaamisen apuna toimi-

va, käyttäjiensä ylläpitämä ja sosiaalisen median periaatteiden mukaisesti toimiva Sovella taidetta -verkkosivusto, josta asiasta kiinnostuneet voivat saada tietoa, löytää toimijoita ja lukea kokemuksia soveltavan taiteen projekteista. Verkkosivusto sai alkunsa aiemmin mainitsemastani TAIKA-hankkeesta. (Sovella taidetta 2014; TAIKA-hanke 2013b.)

Toimijoiden kohtaamattomuuden lisäksi suurena ongelmana on usein myös resursien puute. Sekä taloudelliset, ajalliset että henkilöstöresurssit tämän tyyppiseen toimintaan ovat organisaatioissa usein vähäiset, ja toiminta saattaa jopa nojata pitkälti vapaaehtoistyöhön. Esimerkiksi Marjo Pääkön Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa tekemän selvityksen mukaan kysyntää taiteen soveltavalle käytölle on ainakin paikoin jo paljon enemmän kuin tarjontaa, mutta rahoitus ei ole riittävällä tasolla, mihin puolestaan vaikuttavat asenteet: Päättäjät ja tilaajat eivät ole valmiita riittävän pitkäjänteiseen työhön kulttuurin hyvinvointipalveluiden kehittämisessä, ja toimijat väsyvät tilanteeseen, jossa projektien toteutuminen ja jatkuminen on koko ajan vaakalaudalla. Toisinaan kulttuuripalveluihin asennoidutaan edelleen jopa ilmaisena palveluna ammattimaisen toiminnan sijasta, tai toiminnan merkityksen laajuutta ei vielä ymmärretä, eikä resursseja näin ollen olla valmiita sijoittamaan taidetoimintaan. (Pääkkö 2011, 18–25.)

Työhyvinvointiin liittyvässä keskustelussa painopiste on viime vuosina muuttunut, kun pahoinvointi työpaikoilla on lisääntynyt työntekijöiltä vaadittaessa yhä enemmän. On alettu ymmärtää, että entisenkaltainen näkymys työntekijöistä välineenä on hylättävä, ja on kiinnitettävä huomiota lempeämpiin lähestymistapoihin. Fyysisen kunnon merkitys työntekijöiden jaksamiseen on tunnustettu jo pitkään, mutta pikku hiljaa on alettu kiinnittää enemmän huomiota myös työntekijöiden henkiseen jaksamiseen. Uusia, työssäjaksamista edistäviä lähteitä tarvitaan. Taidetta voisikin hyvin hyödyntää laajamittaisemmin myös yritysmaailmassa, esimerkiksi juuri työviihtyvyyden ja työssä jaksamisen parantamisessa. (TAO 2002, 41; Brandenburg 2007, 179–186.) Yritysmaailman ja taidekentän välisessä yhteistyössä on kuitenkin haasteita, kun taide- ja talousmaailma ovat lähtökohtaisesti kovin kaukana toisistaan. Yhteistyö edellyttääkin välittäjäportaana kehittämistä. Kulttuurituottajat kuuluvat tähän välittäjäportaaseen. Välittäjäporras toimii kytköksenä eri toimijoiden välillä, uusien kykyjen etsijänä, erilaisten rahoituskanavien kartoittajana ja taiteellisen työn uusien hyödyntämisen ja

tunnetuksi tulemisen muotojen, kuten juuri taiteen soveltavan käytön, kehittäjänä. (TAO 2002, 49; Halonen 2011, 14, 17, 22–23.) Tutkimusta taiteen ja kulttuurin vaikutuksesta työhyvinvointiin on toistaiseksi vähän, mutta kiinnostus asian tutkimiseen ja kehittämiseen on herännyt (Liikanen 2010, 62).

Vaikka haasteita on taiteen soveltavan käytön kehittämisessä ja lisäämisessä, voidaan toisaalta ongelmana nähdä myös pyrkimys sen jatkuvaan lisäämiseen. Kun yhtäältä taiteen soveltavan käytön huomioiminen erilaisissa ohjeissa ja strategioissa on positiivinen kehityssuunta, on se toisaalta myös taakka niille taiteilijoille, jotka eivät soveltavaan toimintaan ole suuntautuneet. Kaikki taiteilijat eivät halua tai kykene tekemään soveltavaa taidetta, eikä se suinkaan ole tarpeen. Joskus on myös syytä tarkastella kriittisesti sitä, mihin tarkoitukseen taideprojekteja vaikkapa yritysmaailmassa tilataan; voi olla eettisesti arveluttavaa koittaa taiteen keinoin parantaa vaikkapa työilmapiiriä silloin, kun todellinen ratkaisu täytyisi löytää muualta, esimerkiksi lisätöyvoiman palkkaamisesta uupuneiden työntekijöiden avuksi. (Nurminen 2007, 263.) Taiteen käyttöä soveltavasti muiden kuin taiteellisten päämäärien saavuttamiseksi on jopa kritisoitu (Brandenburg 2008, 17). Pia Strandman toteaa artikkelissaan *Taiteen soveltavaa käyttöä?* seuraavasti: ”Taiteella on oma, ikuinen ja yleismaailmallinen merkityksensä, jota taiteen olemassaolon perusteleminen välineellisin argumentein ei saisi kyseenalaistaa. Hyödyn mittaamisen tarve saattaa suunnata kulttuuripoliittista päätöksentekoa alueille, joilla on esitettävissä suuria kasvulukuja” (Strandman 2007, 162). Mikäli rahoituksen myöntämisen ehdoissa – esimerkkinä aiemmin mainittu yleisötyön painottaminen valtiosuusjärjestelmässä – yhä enemmän edellytetään taiteen soveltavaa käyttöä, joutuvat taiteilijat keskenään eriarvoiseen asemaan. Taidetta tarvitaan myös taiteen itsensä vuoksi; taiteen arvostus ei saa olla kiinni siitä, voidaanko se valjastaa hyvinvointitarkoituksiin. Kaiken taiteen ei tarvitse olla suora väline hyvinvoinnin lisäämiseen. Tämän suuntaisia mielipiteitä on esitetty viime aikoina mediassa (Sorjanen 2014), ja myös tätä työtä varten kerätyissä taiteilijoiden mielipiteissä näkökulma nousee esille (Taiteilija, lomake 6).

Yleisesti ollaan sitä mieltä, että taide- ja kulttuuritoiminta edistävät hyvinvointia. Tähän näkökulmaan on kuitenkin esitetty myös kriittisiä kannanottoja, sillä kulttuurin ja hyvinvoinnin välisten yhteyksien mittaaminen on lopulta vaikeaa; usein on mahdotonta yksiselitteisesti osoittaa syy-seuraus-suhdetta kulttuuritoiminnan ja parantuneen

terveydellisen tai sosiaalisen tilanteen välillä. (Brandenburg 2008, 13; Nummelin 2011, 4; Liikanen 2010, 59, 64.) Erityisesti näin taloustaantumana aikana ongelmaksi nousee myös taiteen taloudellisen hyödyn mittaaminen. Perinteisen taiteellisen ja taloudellisen toiminnan kohtaamisessa on nähty ongelmia, sillä taiteen taloudellisen merkityksen on haluttu korostaa olevan välillistä, niin että taiteen myynnillä tai sen tavoittelulla ei saisi olla vaikutusta teoksen taiteelliseen tasoon. Taiteen soveltavan käytön kohdalla tilanne on hieman toinen; toiminnan odotetaan ainakin jossain määrin olevan pitkällä tähtäimellä myös taloudellisesti hyödyllistä. (Halonen 2011, 21–23, 59.) Onkin vaikeaa arvioida sitä, tuovatko taidetoimintaan, kuten taiteen soveltavaan käyttöön, sijoitetut varat säästöjä esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan kustannuksiin. Voidaan pohtia myös, pitääkö taiteen ylipäänsä tuottaa taloudellista hyötyä, ja saako taloudellinen tuottavuus olla arvo taiteesta puhuttaessa. (TAO 2002, 44.)

3.3 Merkityksiä

Soveltavan taiteen projektit voivat yksinkertaisuudessaan tuottaa ihmiselle nautinnollisen elämyksen, ja tällöin niiden arvo muodostuu yksilön positiivisesta kokemuksesta. Toisaalta taas ihmiset voivat taiteellisen toiminnan kautta löytää erilaisia tapoja tarkastella ja käsitellä omaa minuuttaan ja niitä mahdollisia ongelmia, jotka jollain tapaa rasittavat heidän arkista toimintaansa yhteiskunnassa. Taiteellinen prosessi voi antaa heille välineitä selviytyä haasteistaan eri tavoin, löytämällä itsestään uusia henkisiä voimavaroja. Fyysinen toiminta auttaa käsittelemään asioita, jotka ovat mielelle liian raskaita tai vaikeasti hahmotettavia. Ihmisen fyysinen kokemusmaailma on yksi pohja taiteen soveltavan käytön projekteissa. Myös taiteilija voi saada soveltavista taideprojekteista lisää syvyyttä ja näkökulmia omaan toimintaansa. (Manninen 2011, 24–26; Lehtonen 2011, 27; Ahonen-Eerikäinen 1996, 13, Brandenburg 2008, 11, 19–20; Pääkkö 2011, 18.) Taiteen soveltavalla käytöllä on mielestäni jo nyt merkitystä ihmisten hyvinvoinnin lisäämisessä, mutta uskon sen merkityksen tulevaisuudessa vielä korostuvan, kun sen tarjoamat mahdollisuudet aletaan tiedostaa laajemmin.

Taiteen soveltavalla käytöllä on myös vahva yhteiskunnallinen ulottuvuus. Taiteella itsessään on yhteiskunnallisesti paljon merkitystä. Taide voi herättää keskustelua ja edistää dialogisuutta eli vuoropuhelua eri toimijoiden ja sosiaaliryhmien välillä ja edistää näin yhteisöllisyyden tunnetta. Taiteen soveltava käyttö tukee dialogisuutta. Taiteen kautta saavutetaan vuorovaikutuksellisia tilanteita ja prosesseja, joissa kohdataan ongelmia ja ilmiöitä yhdessä, jolloin dialogisuus voi merkitä esimerkiksi erilaisten näkemysten kirjoa, yhteistoiminnallisuutta ja ryhmässä prosessoitua tietoa. Taiteen vuorovaikutustilanteita hyödyntämällä voidaan nostaa esille yksilöiden välisiä eroja ja rakentaa luontevia yhdessä toimimisen muotoja. Tällöin taide voi palvella sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä tavoitteita. Taiteen vuorovaikutteisuus takaa sen, ettei dialogi ole vain teoksen ja vastaanottajan välinen yksityinen suhde, vaan myös väline prosessissa, jossa yksilö voi osallistua yhteisölliseen tarinankerrontaan, prosessiin ja sosiaaliseen tilanteeseen. (Kalhama 2006, 118; TAO 2002, 41.) Taiteen soveltavan käytön avulla myös yhteiskunnan marginaaliin jääneet ihmiset voivat saada puheenvuoron, päästä osalliseksi yhteisöllisyydestä ja tuoda esiin omia elämäkokemuksiaan ja näkökulmiaan. Esimerkkinä tästä on soveltavia taideprojekteja tehty viime vuosina paljon vankiloissa, missä vangit ovat päässeet osoittamaan luovuuttaan ja käyttämään taiteellista toimintaa apuna oman tulevaisuutensa rakentamisessa. (Leponiemi 2012; Leponiemi & Piri-Lahti 2013; Kononen 2014.)

Leena Kurki kuvaa sosiaalipedagogiikan alaan kuuluvassa teoksessaan *Kansalainen persoonana yhteisössään* yksilön ja yhteisön välistä suhdetta ja yksilön aktiivista osallistamista (Kurki 2006). Hän käyttää termiä sosiokulttuurinen innostaminen, jota voidaan mielestäni hyvin käyttää myös puhuttaessa taiteen soveltavasta käytöstä. Kurjen mukaan innostaminen tarkoittaa etymologisesti ”elämän ja hengen antamista, toimintaan motivoitumista, suhteeseen asettamista ja yhteiskunnan puolesta toimimista” (mt. 152). Kurki jatkaa määritelmää seuraavasti:

Tarkemmin määriteltynä se [sosiokulttuurinen innostaminen] on sellainen arkipäivän sosiaalisen toiminnan, tiedostamisen ja laadullisen muutoksen (transformaation) väline, jonka tavoitteena on luoda solidaarisuuden arvot tiedostava yhteiskunta. Erityinen huomio kiinnitetään ihmisen, persoonan, kokonaiskehitykseen. Innostaminen on siten pedagoginen liike, jonka tavoite on saada ihmiset osallistumaan oman elämänsä ja yhteisöjensä elämän aktiiviseen ja tiedostavaan rakentamiseen. (mt. 152.)

Kurjen mukaan sosiokulttuurisessa innostamisessa työntekijä eli innostaja on eräänlainen koordinoija ja tuki, joka auttaa osallistujaa motivoitumaan ja herkistymään prosessiin. Innostaja herättelee osallistujia kiinnittämään huomionsa ”johonkin sellaiseen toimintaan, jonka he kokevat subjektiivisesti, oman elämänsä kannalta, arvokkaaksi ja merkitykselliseksi” (mt. 153). Innostamisen tavoitteena on saada ihmiset ajattelemaan omaa tilannettaan uudella tavalla ja oivaltamaan omat kykynsä elämänlaatussa parantamisessa ja yhteisönsä kehittämisessä. Innostamisella voidaan kehittää aktiivista ja osallistuvaa kansalaisuutta, minkä nähdään lopputuloksena olevan myös yhteiskunnallisesti tärkeä. Innostaminen ei ole mitään vain sosiaalista kanssakäymistä ja ryhmätoimintaa, vaan se on aina tarkkaan suunniteltua toimintaa, jonka ytimessä on kukin yksilö ja yhteisö sekä näiden välinen vuorovaikutus. Tämän vuoksi toimintaa ei voida sellaisenaan mallintaa sovellettavaksi aina uudestaan projektista toiseen, vaan aina on otettava huomioon kunkin osallistuvan yhteisön ominaispiirteet. (mt. 155–157.) Vaikka sosiokulttuurinen innostaminen ei liity ainoastaan taidetoimintaan, on taiteen soveltava käyttö yksi sosiokulttuurisen innostamisen osa-alue. Mielestäni Kurjen kuvailemia sosiokulttuurisen innostamisen metodeja ja merkityksiä voidaan hyvin käyttää myös taiteen soveltavan käytön metodeista ja merkityksistä puhuttaessa.

Lisäksi taiteen soveltava käyttö on syytä nähdä työllisyyskysymyksenä. Taiteilijoiden työllistyminen perinteisillä taiteen tekemisen keinoilla on tällä hetkellä epävarmaa. Taiteen soveltava käyttö voi olla yksi keino taiteilijoiden työllistymiseen. (Liikanen 2010; 41; TAO 2002, 70–71.) Vaikka se ei suinkaan ole vaihtoehto kaikkien taiteilijoiden kohdalla, monille se voi tarjota vakaamman toimeentulon. Lisäksi taiteen soveltava käyttö suo taiteilijalle väylän erilaiseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja mahdollisuuden osallistua hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiseen myös astumalla perinteisen taidekentän ulkopuolelle. (TAO 2002, 70,71; Nurminen 2007, 260–261.) Uskon ammattitaitoisten kulttuurituottajien voivan edistää kyseistä kehitystä. Taiteilijoiden lisäksi taiteen soveltavan käytön kenttä onkin yhä laajeneva työllistymisen mahdollisuus myös kulttuurituottajille. Jotta tuottajat osaisivat hakeutua toimimaan taiteen soveltavan käytön pariin, onkin mielestäni tärkeää tutkia myös tuottajien työkuva ja tämänhetkistä tarvetta kyseisellä toiminta-alueella.

4 AINEISTON KERÄÄMINEN

Seuraavaksi käyn läpi, millä tavalla ja millä perusteilla olen koonnut tutkimusaineistoni, sekä kuinka luotettavana aineistoa voidaan pitää. Tutkimustani varten halusin kartoittaa kokemuksia tuottajan roolista soveltavan taiteen parissa sekä taiteilijoilta että tilaajilta. Arvelin taiteilijoiden ja tilaajien näkökulman asiaan olevan osin erilainen, minkä vuoksi oli tarpeen laatia kaksi erillistä kyselylomaketta. Laadin siis Webropol-ohjelmalla molemmille ryhmille oman kyselyn, jonka lähetin etukäteen sovitusti taiteilijoille ja tilaajille.

4.1 Vastaajien kartoitus

Etsiessäni kyselyihini vastaajia lähdin liikkeelle niistä taiteilijoista ja tilaajista, joiden itse tiesin olleen osallisina soveltavan taiteen projekteissa. Nämä vastaajat eivät kuitenkaan määrällisesti riittäneet, vaan etsin internetissä tietoa soveltavaa taidetta tekneistä taiteilijoista ja otin heihin yhteyttä. Tilaajia kartoitin esimerkiksi Luova Suomi -hankkeen verkkosivustolla (Luova Suomi -hanke 2014) olevien projektikuvausten perusteella, sekä ottamalla laajalti yhteyttä eri kaupunkien sairaanhoitopiireihin ja nuorisotoimeen, yrityksiin sekä erilaisiin yhdistyksiin, kuten ensi- ja turvakoteihin. Halusin sekä taiteilija- että tilaajavastaajien edustavan mahdollisimman laajalti erilaisia aloja, jotta saisin aineistooni näkökulmia eri puolilta. Tilaajavastaajien löytäminen osoittautui huomattavasti haasteellisemmaksi kuin taiteiljavastaajien, mutta lopulta molempia vastauksia oli koossa tarvittava määrä, minkä etukäteen määrittelin olevan noin kymmenen vastausta sekä taiteilijoilta että tilaajilta.

4.2 Kyselyn rakenne

Laatimani kyselylomakkeet vastasivat sisällöllisesti hyvin paljon toisiaan, painottaen kuitenkin joko tilaajan tai taiteilijan näkökulmaa. Halusin kyselyihin vastaamisen olevan mahdollisimman vaivatonta, joten kysymykset tuli miettiä siten, että niiden määrä

ei olisi kovin suuri, mutta niillä saataisiin kootuksi riittävästi informaatiota. Kyselyt koostuivat pääosin avoimista kysymyksistä, joissa vastaaja sai omin sanoin kertoa kokemuksiaan ja mielipiteitään. Kyselyiden muodolla tavoittelin haastattelumaisuutta: en halunnut sitoa vastaajia tiettyihin vastausvaihtoehtoihin, vaan antaa mahdollisuuden jokaisen vastaajan henkilökohtaisten näkemysten esille pääsyyn. Kysymyksiä oli yhteensä taiteilijoille 12 ja tilaajille 15.

Kyselyssä kartoitettiin vastaajien perustiedot (nimi, paikkakunta, taiteenala / asema tilaajaorganisaatiossa) sekä sen, millaisista ja minkä taiteen alan soveltavista projekteista vastaajilla on kokemuksia. Kukin vastaaja sai kuvailla yhdestä kolmeen projektia ja kertoa niistä kokemuksensa. Näin ollen vastausten perusteella saamani projektikokemusten määrä on suurempi kuin vastaajien määrä, ja antaa näin kattavamman katsauksen aiheeseen. Loput kysymykset liittyivät siihen, oliko projekteissa mukana erillinen tuottaja vai ei, ja miten se vaikutti vastaajan kokemukseen projektista. Oliko tuottajasta erityistä hyötyä tai haittaa? Mikäli tuottajaa ei ollut, olisiko sellaista tarvittu? Millaisia ominaisuuksia tuottajalla soveltavan taiteen kentällä toivotaan olevan, ja tarvitaanko tuottajia alalle lisää? Tilaajilta kysyttiin myös, haluaisivatko he soveltavan taiteen projekteja toteutettavan jatkossakin, ja toivoisivatko he niissä olevan mukana erillinen tuottaja. Lopuksi kaikki vastaajat saivat vapaasti kertoa ajatuksiaan aihepiiriin liittyen.

4.3 Tutkimuksen pätevyys ja luotettavuus

Koska vastausten perusteella oli tarkoitus tehdä kvalitatiivista eli laadullista analyysia, ei vastausten määrällä ollut niin suurta merkitystä. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein pienehköön aineistomäärään, jota pyritään tarkastelemaan mahdollisimman tarkasti. Määrän sijaan aineiston tieteellisen pätevyyden määrittelee aineiston laatu. Halusin käyttää aineiston keruussa harkinnanvaraista otantaa, eli valita kyselyyn vastaajat pohjatyön perusteella siten, että tiesin saavani heiltä tutkimukselleni pätevää aineistoa. (Eskola & Suoranta 2008, 18.) En siis lähettänyt kyselylinkkiä sattumanvaraisesti eri taiteilijoille ja tilaajille, vaan varmistin ensin että heillä on oma-kohtaista kokemusta soveltavan taiteen käytöstä. Koska tutkimukseni perustuu vas-

taajien henkilökohtaisiin kokemuksiin, jouduin pohtimaan paljon sitä, millainen määrä aineistoa on riittävä, jotta voin tehdä siitä päteviä johtopäätöksiä. Kvalitatiivisen tutkimuksen parissa aineiston koko, edustavuus ja yleistettävyyys usein mietityttävät. Ei voida sanoa, mikä määrä vastauksia on riittävästi laadulliseen analyysiin, vaan aineiston kattavuus on arvioitava suhteessa kokonaisuuteen: aineiston määrän lisäksi vaikuttavat analyysin taso ja se, millä herkkyydellä tutkija onnistuu havainnoimaan aineistosta kohdeilmiöön liittyviä piirteitä. Aineiston koko ei siis ole lopulta tärkeää, vaan aineisto toimii tutkijan apuvälineenä hänen yrittäessään ymmärtää tutkittavaa ilmiötä laajemmin. (mt. 60–62.) Päädyin tavoitteeseen saada noin kymmenen vastausta molemmilta ryhmiltä, jotta aineistoa olisi riittävästi havaitakseni siitä niin eroja kuin yhtäläisyyksiä kokemuksissa, mutta analyysin tekeminen pysyisi mittasuhteiltaan hallittavissa.

Toinen huomioitava seikka tutkimuksen luotettavuudessa koskee aineiston yhtenäisyyttä. Laadulliset tutkimukset ovat aina tavallaan tapaustutkimuksia, joissa yksittäisistä tapauksista pyritään löytämään aineksia yleistykseen erittelemällä tapaukset mahdollisimman monipuolisesti. (Eskola & Suoranta 2008, 65) Yleistyksiä ei aina voi tehdä suoraan aineistosta, vaan ne täytyy pohjata aineistosta tehdyille tulkinnoille. Siksi aineisto on koottava järkevästi. Esimerkiksi haasteltavia valittaessa olisi hyvä että: 1) heidän kokemusmaailmansa olisi suhteellisen samankaltainen (taiteilijan rooli / tilaajan rooli), 2) heillä olisi tutkimusaiheesta omakohtaista ns. tekijän tietoa (taiteilijana / tilaajana työskentely soveltavan taiteen parissa) ja 3) he olisivat kiinnostuneita tutkimuksesta (halukkuus vastata ja paneutuminen sanallisiin vastauksiin). (Sulkunen 1992, 272–273; Eskola & Suoranta 2008, 66.) Tutkimuksessani nämä kolme ehtoa täyttyvät, vaikka vastaajat edustavatkin keskenään eri taiteen alaa ja tilaajatyyppejä, ja vaikka toiset vastaajat vastasivat kysymyksiin toisia monisanaisemmin. En halunnut keskittyä tutkimuksessani yhteen tiettyyn taiteenlajiin tai tilaajatyyppiin, vaan halusin kuulla kokemuksia laajalti niin taiteen kuin yhteiskunnan eri sektoreilta. Koska vastaajien kokonaismäärä on pienehkö, edustaa yhtä taiteenlajia tai tilaajatyyppejä enimmilläänkin vain muutama vastaaja. Sen vuoksi on pohdittava kriittisesti sitä, millaisia yleistyksiä voin aineiston perusteella tehdä. Analyysissa minun onkin huomioitava, etten voi tehdä tulkintoja kovin eritellysti vaikkapa tietyn taiteenalan taiteilijoiden kokemuksista soveltavasta taiteesta (esimerkiksi tanssijoiden kokemukset vs. teatteriläisyyden ohjaajien kokemukset), sillä vastaajia ei ole siihen riittävästi. Sen sijaan mi-

nun on keskityttävä käsittelemään koko aineistoani yhtenäisenä ja koitettava löytää taiteenalojen ja tilaajatyyppien rajat ylittäviä eroja ja yhtäläisyyksiä. Vaikka määrällisen tutkimuksen suomaa mahdollisuutta tilastollisesti yleistettäviin tulkintoihin ei tarjoudukaan, voidaan aineiston perusteella tehdä teoreettisia yleistyksiä riittävän tarkan aineistoanalyysin myötä syntyvällä tulkintojen kestävyydellä. (Eskola & Suoranta 2008. 67)

Analyysin kattavuuden varmistamiseksi aineistosta ei voi tehdä vain satunnaisia poimintoja joihin analyysi perustetaan, vaan aineistoa on tarkasteltava kokonaisuutena. (Eskola & Suoranta 2008, 215). Käytän analyysin apuna Webropol-ohjelman Text mining -työvälinettä, joka auttaa nostamaan aineistosta esiin yhtäläisyyksiä vastaajien käyttämien sanavalintojen perusteella. Pelkästään näiden havaintojen varaan tulkintaa ei voi kuitenkaan jättää, sillä kukin vastaaja on voinut käyttää hyvin eri sanoja kuvaamaan samaa asiaa, tai samoja sanoja eri yhteyksissä. Näitä havaintoja täytyy siis tarkastella kriittisesti, asiayhteydet tarkistaen. Koska työni tarkoitus on myös kehittää konkreettisia toimintamalleja taiteen soveltavan käytön parissa toimiville, suhtaudun aineistoon – vallitsevan tilanteen kuvaamisen lisäksi – ideoiden herättäjänä, mikä onkin yhä useammin kvalitatiivisen tutkimuksen yksi päätarkoitus (mt. 215).

5 VASTAUSTEN ANALYSOINTI

Tässä luvussa paneudun siihen, millaista aineistoa kyselyjen pohjalta kerääntyi. Käsittelem rinnakkain taiteilijoiden ja tilaajien vastauksia, vertaillen myös näiden vastaajaryhmien kokemuksia keskenään. Kyselyihin vastasi 13 taiteilijaa ja 10 tilaajaa.

5.1 Taustatiedot vastaajista sekä projekteista

Kyselyn aluksi kartoitettiin taustatietoja vastaajista, sekä projekteista joissa he ovat olleet osallisina. Vastaajan nimen lisäksi kysyttiin vastaajaryhmästä riippuen joko työskentelypaikkakuntaa ja taiteenalaa tai titteliä ja vastaajan edustamaa organisaatiota. Lisäksi kysyttiin, minkä tilaajatahon tai minkä alan taiteilijan kanssa projektit toteutettiin. Mikäli vastaajalla oli kokemusta useammasta kuin yhdestä soveltavan taiteen projektista, hän sai halutessaan valita 1-3 projektia joista kertoa.

Kyselyyn vastanneet kolmetoista taiteilijaa edustavat laajasti eri taiteenaloja. Osa vastaajista käyttää useita erilaisia taidemuotoja. Vastauksissa mainittuja taidemuotoja ovat teatteri, tanssi, sanataide, elokuva, yhteisötaide, naamioteatteri ja nukketatteri. Lisäksi osa vastaajista mainitsee erilaiset tekemisen muodot, kuten osallistava taide, draama- tai luovuuskasvatus, kiertävät esitykset, kaupunkitaide ja paikkasidonnainen taide. Alueellisesti taiteilijat levittäytyvät laajasti ympäri Suomen, Helsingistä aina Rovaniemelle saakka. Eräs vastaaja ilmoittaa toimineensa myös ulkomailla Intiassa ja Italiassa. Mainittuja toimintapaikkakuntia ovat Helsinki, Hämeenlinna, Joensuu, Kajaani, Kokkola, Kuopio, Tampere, Turku, Tuusula ja Rovaniemi. Lisäksi toiminta-alueena on määritelty laajemmin Pohjois-Savo, Pirkanmaa, muu Suomi ja ulkomaat.

Tilaajilta kysyttiin heidän asemaansa työelämässä. Kymmenestä vastaajasta yhdeksän vastasi tähän kysymykseen. Joukossa on psykologi, valmentaja (työvoimapalvelut), nais- ja lapsityön erityistyöntekijä, Development Manager, kulttuurisuunnittelija, hoivatyön johtaja, terveydenhoitaja/babyblues-työntekijä sekä kaksi lastentarhan-

opettajaa, joista toinen toimii myös päiväkodin varajohtajana. Kymmenes vastaaja kertoi projektista joka toteutettiin hänen toimiessaan museonjohtajana, mutta hän ei toiminut kyseisessä tehtävässä enää vastatessaan kyselyyn. Vastaajat edustavat siis sosiaali- ja terveystalvaeluita, työvoimatavaeluita, varhaiskasvatusta, yritysmaailmaa sekä museotala. Alueellisesti tilaajavastaajat eivät edusta yhtä laajaa aluetta kuin taiteilijavastaajat. Vastaajien työskentelypaikkakunnat ovat Kuopio (neljä vastaajaa), Mikkeli (kaksi vastaajaa), Hämeenlinna, Salo, Lapinlahti, ja Tampere.

Taiteilijavastaajilta projektikuvauksia tuli lukuisia. Neljä vastaajaa kertoi yhdestä projektista, ja loput yhdeksän vastaajaa kertoivat kahdesta tai kolmesta projektista kukin. Yhteensä aineistona on taiteilijoiden vastausten perusteella 26 projektia. Tilaajina projekteissa on toiminut joukko hyvin erilaisia tahoja, muun muassa vanhainkoteja, vankiloita, kouluja, lastenkoteja, TE-keskuksia, kuntien kulttuuri-, nuoriso- ja maa-hanmuuttajatalvaeluita sekä joukko eri aloilla toimivia yhdistyksiä ja säätiöitä. Projek-teihin osallistuneet henkilöt ovat olleet edellä mainittujen tahojen asiakkaita ja laitosten työntekijöitä. Yhdistysten ja säätiöiden tahoilla osallistujina on ollut muun muassa kuulovammaisia, dementia-potilaita, mielenterveyspotilaita, työttömiä nuoria sekä mi-hinkään erityisryhmään kuulumattomia, niin sanottuja ihan tavallisia ihmisiä. Tilaaja-vastaajat puolestaan kertoivat yhteensä 18 projektista, joita on ollut toteuttamassa taiteilijoita kuvataiteen, näyttämötaiteiden, tanssin, sanataiteen, elokuvan, musiikin sekä erilaisten kädentaitojen alalta. Osallistujina näissä projekteissa on ollut päiväko-tilapsia, vanhuksia, työttömiä nuoria, yläkoulun ja ammattikoulun oppilaita, erityistuen tarpeessa olevia äitejä ja vauvoja sekä yrityksen työntekijöitä.

5.2 Projektikuvaukset

Kyselyiden perusteella sain kuvauksen yhteensä 44 projektista. Yhdestä projektista sain kuvauksen sekä taiteilijalta että tilaajalta, joten todellisuudessa eri projekteja oli 42. Aineiston avaamista helpottaakseni käsittelen kuitenkin projektit erillisinä tapaus-kuvauksina, mikä nostaa kuvailtujen projektien määrän 44:än. Projektit ovat hyvin moninaisia, mutta pääpiirteittäin niiden tarkoituksena voidaan sanoa olleen erilaisten ryhmien virkistäminen, hyvinvoinnin lisääminen, toimintakyvyn tai yhteisöllisyyden

parantaminen. Havainnollistaakseni aineiston monipuolisuutta nostan siitä seuraavaksi esiin muutamia tekijöitä taulukoiden muodossa.

Taulukossa 1 kuvataan sitä, millä tavalla kohderyhmät vastaajien projekteissa jakaantuivat. Koska samassa projektissa saattoi olla useita eri kohderyhmiä, on kohderyhmien kokonaismäärä suurempi kuin projektien kokonaismäärä.

Taulukko 1: Kohderyhmä

KOHDERYHMÄ	TAITEILIJAT	TILAAJAT	YHTEENSÄ
Vanhukset	5	6	11
Lapset (0- 12 -vuotiaat)	2	4	6
Nuoret ja nuoret aikuiset (13-vuotiaasta ylöspäin)	5	4	7
Vammaiset	3	-	3
Maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat	2	-	2
Työntekijät	2	1	3
Työttömät	4	3	5
Ns. tavalliset ihmiset	5	-	5
Muut (mm. vangit, seniorit, potilaat, potilaiden omaiset, äiti-vauva -ryhmät)	6	2	8

Kuten taulukosta voi havaita, kohderyhmät projekteissa ovat olleet hyvin moninaisia. Eniten projekteja on toteutettu vanhusten parissa. Taiteilijoiden projekteissa kohderyhmät jakaantuvat tasaisemmin kuin tilaajien projekteissa, joissa puolestaan korostuvat hoiva-alalla ja lasten parissa toteutuneet projektit. Tilaajien kohdalla vastaukset ovat riippuvaisia siitä, mitä tahoa tilaaja edustaa ja kuinka monesta projektista hän kertoo. Taiteilijoiden kohdalla puolestaan sama taiteilija on saattanut työskennellä useiden eri kohderyhmien parissa, minkä vuoksi projektit jakaantuvat tasaisemmin eri kohderyhmien kesken.

Taulukossa 2 puolestaan kuvataan sitä, miten projektit ovat jakaantuneet eri taiteenalojen kesken. Osa projekteista on useita taiteenaloja yhdisteleviä, joten taiteenlajien kokonaismäärä nousee jälleen korkeammaksi kuin projektien kokonaismäärä.

Taulukko 2: Taiteenlaji

TAITEENLAJI	TAITEILIJAT	TILAAJAT	YHTEENSÄ
Teatteri / draama	10	4	14
Tanssi	2	3	5
Sanataide / ääni	6	2	8
Nukke- / varjoteatteri	2	-	2
Musiikki	-	4	4
Kuvataide	-	5	5
Elokuva / video	-	2	2
Yhteisötaide	1	-	1
Eri taiteenaloja yhdistelevä	3	-	3

Taiteenlajeista selkeästi eniten projekteja on tehty teatterin keinoin. Seuraavaksi käytetyin taiteenlaji on sanataide. Muutoin projektit jakaantuvat melko tasaisesti eri taiteenlajien kesken. Kun kohderyhmien osalta taiteilijoiden vastaukset jakaantuivat tasaisemmin eri kohderyhmien kesken johtuen tilaajavastaajien taustasta, on taiteenlajien kohdalla tilanne päinvastainen: Koska 13 taiteilijasta suurin ryhmä (yhteensä 5 vastaajaa) on teatterialan taiteilijoita, on luonnollista että teatteri taiteenlajina myös korostuu taiteilijoiden kuvaamissa projekteissa.

Sisällöllisesti projektit ovat olleet hyvin moninaisia. Esimerkkeinä taiteilija-vastaajien projekteista nostan esille *Kompassi*-hankkeen, jossa soveltavaa taidetta vietiin lastenkoteihin sanataideryhmän muodossa. Sanataideryhmissä taiteilijat kirjoittivat kunkin lapsen kanssa yhdessä sitä, mitä lapsi halusi kirjoittaa, esimerkiksi proosaa, sarjakuvaa tai vaikkapa tekstejä t-paitaan. Projektissa oli sanataiteilijoiden lisäksi mukana kaksi kirjallisuusterapeuttia, jotka toimivat tuottajan ja toiminnanjohtajan roolissa. Toisena esimerkkinä esittelen Room for Forum -teatteriryhmän vuonna 2007 toteuttaman *Kulissit pystyssä* -forum-teatteriesityksen. Forum-teatterissa yleisöllä on niin

halutessaan mahdollisuus vaikuttaa näytelmän kulkuun esittämällä ehdotuksia esimerkiksi siitä, millä tyylillä nähty kohtaaminen voitaisiin esittää, jolloin näyttelijät esittävät kohtauksen uudelleen toivotulla tyylillä. *Kulissit pystyssä* käsitteli perheväkivaltaa, ja se oli suunnattu sosiaali- ja terveysalan henkilökunnalle.

Tilaajien esittelemistä projekteista nostan esille Lapinlahden taidemuseon koordinoiman *Performanssia senioreille* -projektin, jossa tanssitaiteilija kävi vanhusten luona lähikuntien palvelutaloissa vetämässä performanssityöpajoja. Lisäksi taidemuseolla järjestettiin kurssimuotoinen performanssityöpaja. Toisena projektina esittelen *Kulissit pystyssä* -projektin tapaan forum-teatterin keinoin toteutetun projektin, jossa tilaajana toimi Ensi- ja turvakotien liittoon kuuluva Viola – Väkivallasta vapaaksi ry. Projektissa nuoret, jotka olivat iältään yhdeksäsluokkalaisista toisen asteen toista luokkaa käyviin, toteuttivat taiteilijan johdolla seurusteluväkivaltaa käsittelevän esityksen, jota esitettiin yhdeksäsluokkalaisille nuorille.

5.3 Tuottajan rooli projekteissa

Nostin taulukot 1 ja 2 esiin havainnollistamaan sitä, kuinka moninaisista projekteista jo kohderyhmien ja taiteenlajien kannalta tarkasteltuna aineisto koostuu. Taulukossa 3 puolestaan syvennytään tarkemmin tämän työn varsinaiseen aiheeseen kuvaamalla sitä, oliko projekteissa mukana erillinen tuottaja vai ei, oliko tuottajasta hyötyä tai haittaa, tai olisiko tuottajan apua kaivattu, mikäli erillistä tuottajaa ei projektissa ollut.

Taulukko 3: Oliko projektissa tuottaja?

OLIKO TUOTTAJA?		TAITEILIJAT	TILAAJAT	YHTEENSÄ
Kyllä		10	14	24
Oliko tuottajasta hyötyä?	Kyllä	7	14	21
	Ei	1		1
	Osittain	2		2
Ei		16	4	20
Olisiko tarvittu tuottaja?	Kyllä	6	1	7
	Ei	8	3	11
	Ei vastausta	2		2

Taiteilijoiden kuvaamista projekteista erillinen tuottaja oli kymmenessä, kun taas kuusitoista projektia toteutettiin ilman erillistä tuottajaa. Tilaajavastaajien kohdalla puolestaan selvässä enemmistössä projekteista (14 projektia) oli mukana erillinen tuottaja, ja vain neljä projektia toteutettiin ilman tuottajaa. Kaikkiaan 44 projektista 24:ssä siis oli ja 20:ssä ei ollut erillistä tuottajaa.

Taiteilijat kokivat tuottajan läsnäolon projekteissa pääosin mielekkääksi. Erityisesti tuottajasta oli taiteilijoiden mielestä hyötyä rahoituksen hankkimisessa ja budjetissa pysymisessä, tiedotuksessa, yhteistyökumppaneiden etsimisessä sekä toiminnan yleisten raamien koossa pitämisessä, jolloin taiteilija pystyi keskittymään täysin taiteelliseen työskentelyyn kohderyhmän parissa. Parhaimmillaan yhteistyö on ollut silloin, kun yhteistyö tuottajan ja taiteilijan välillä on jatkunut pitkään, ja osapuolten työtavat ovat tulleet molemmiin puolin tutuiksi. Esimerkkinä mainitsemassani Kompassi-hankkeessa tuotannollisissa tehtävissäkin toimineet kirjallisuusterapeutit tulivat hankkeeseen mukaan hankkeen puolivälissä. Toinen heistä oli toiminut pitkään lastenkodissa, ja hänen kanssaan taiteilijat ideoivat toiminnan jatkoa. Tuottajan mukaantulo toi toiminnalle taiteilijan mukaan ”paljon selkärankaa”, tämän osatessa painottaa sellaisia tuotannollisia seikkoja, kuin ryhmien säännöllistä kokoontumista, tiedonkulun tehokkuutta laitoksen sisällä sekä henkilökunnan osallistumista projektiin.

Vain yksi vastaaja koki tuottajan olleen enemmän haitaksi kuin hyödyksi. Tässä tapauksessa tuottaja ei vastaajan mukaan ollut kovin osaava eikä yhteistyökykyinen. Tämä vaikutti tuotantoon siten, että projekti ei pysynyt aikataulussa ja markkinointi epäonnistui, minkä vuoksi yleisöä ei tavoitettu toivotulla tavalla. Lisäksi kahden projektin kohdalla taiteilija koki tuottajan läsnäolon ristiriitaisena. Osittain tuottajasta oli projekteissa hyötyä, mutta osittain yhteistyö oli haastavaa: Toinen taiteilija koki työn jakamisen vaikeana, koska usein ylimääräinen välikäsi projektissa saattoi mutkistaa työtä. Toinen taas koki tuottajan kanssa toimiessaan kommunikaatio- ja luottamusongelmia, jotka johtuivat eri katsantokannoista ja siitä, ettei tuottajalla ollut kokemusta taiteellisesta työstä.

Niistä 16 projektista joissa erillistä tuottajaa ei ollut, kuudessa projektissa tuottajan läsnäolo olisi vastaajan mielestä ollut tarpeen. Erityisesti rahoituksen hankkiminen ja projekteihin liittyvät raportoinnit ovat tehtäviä, joiden taiteilijat kokivat vievän kovasti aikaa ja energiaa itse taiteelliselta työskentelyltä. Eräs vastaaja koki jääneensä vaille tukea projektin suunnittelun ja toteutuksen aikana. Vastavalmistuneena taiteilijana hän koki olonsa hyvin epävarmaksi ja ahdistuneeksi jouduttuaan isoon projektiin täysin yksin vailla ohjeistusta. *Kulissit pystyssä* -projektilla ei ollut tuottajaa, vaan työryhmä hoiti tuotannon itse. Nelihenkisessä työryhmässä tämä tarkoitti sitä, että tuotannolliset työt kasaantuivat lopulta pitkälti yhden ihmisen vastuulle, mitä ei kuitenkaan oltu otettu huomioon palkkioissa. Tasapuolisuuden vuoksi osa esityskorvauksista olisi siis pitänyt kohdentaa tuotannollisiin tehtäviin. Myös esityksen markkinointiin olisi pitänyt panostaa enemmän, sillä taiteilijan arvion mukaan tilauksia esitykselle olisi tehokkaamman markkinoinnin myötä hyvin todennäköisesti tullut lisää.

Kahdeksan projektin kohdalla vastaajat kokivat pärjänneensä hyvin ilman erillistä tuottajaa. Osa projekteista oli sen verran pienimuotoisia, ettei tuotannollisia haasteita juuri ollut. Toiset taiteilijat myös omaavat enemmän tuotannollisia valmiuksia kuin toiset, jolloin tuottaja toisinaan nähdään ylimääräisenä kustannuksena, josta saatava hyöty on pieni suhteessa siihen menevään rahaan, joka mieluummin käytetään taiteilijoiden palkkoihin. Eräällä vastaajalla on useita kokemuksia siitä, kuinka tuottaja haluaa tulla projektiin mukaan siinä vaiheessa kun rahoitus on jo hankittu, eli vastaajan sanojen mukaan ”valmiiseen pöytään”, minkä hän kokee ongelmalliseksi, koska tuottajan suurin merkitys hänen mielestään on nimenomaan projektin rahoituksen etsimisessä. Tarve tuottajalle tuntuukin olevan sidoksissa siihen, minkä kokoisesta projektista on kyse ja millaiset valmiudet taiteilijalla itsellään on hoitaa tuotannollisia tehtäviä.

Tilaajavastaajien kohdalla kaikissa niissä 14 projektissa, joissa oli erillinen tuottaja, hänet myös koettiin hyödylliseksi. Vain muutama vastaaja eritteli tarkemmin, mitä hyötyä tuottajasta oli, mutta suurin hyöty tuottajasta on vastausten perusteella koettu olevan rahoitusneuvotteluiden hoitamisessa, työn aikatauluttamisessa sekä muissa käytännön järjestelyissä, jolloin projektin toteutuminen on ollut tilaajan kannalta vaivatonta. Vain neljässä projektissa ei ollut erillistä tuottajaa. Yhdessä projektissa tuotannollisten töiden hoitaminen vei tilaajalta paljon työaikaa, minkä vuoksi erillinen

tuottaja olisi ollut tarpeen. Muut kolme projektia olivat vastaajien mukaan niin pieni-muotoisia, että erityistä tuotannollista apua ei niihin olisi edes tarvittu.

Viola ry:n tilaamassa, nuorille suunnatussa seurusteluväkivaltaa käsitelleessä forum-teatteriprojektissa oli mukana erillinen tuottaja. Tuottajan rooliin kuului mm. tilojen varaaminen, nuorten kokoaminen projektiin sekä projektin aikatauluttaminen. Vastaja koki yhteistyön tuottajan kanssa loistavaksi ja projektin onnistuneen yli odotusten. Kyseisessä projektissa siis tuottajasta oli vastaajan mukaan paljon hyötyä. *Performanssia senioreille* -projektissa puolestaan ei ollut erillistä tuottajaa. Taidemuseon amanuenssi pystyi projektin pienimuotoisuuden vuoksi hoitamaan tuotannon muiden töidensä ohella, joten erillistä tuottajaa ei varsinaisesti tarvittu. Vastaja koki projektissa kuitenkin olleen haasteena yhteistyötahojen innostamisen mukaan, luultavasti koska yhteydenotot tehtiin sähköpostitse, eivätkä vastaanottajat ehkä ehtineet perehtyä asiaan tarpeeksi innostuakseen projektista. Vastaja kokee projektin onnistuneen osittain: Toisaalta työpajoja olisi haluttu lisää eri lähikuntien palvelutaloihin, mutta toisaalta taidemuseolla järjestetty työpaja innosti osallistujia niin paljon, että he ehdottivat tanssiperformanssikurssia seuraavaksi talveksi kunnan kansalaisopistoon, jossa kurssi toteutui. Vastauksen perusteella voidaan siis päätellä, että erillinen tuottaja olisi saattanut olla hyödyksi projektin ennakkomarkkinoinnissa ja esittelyssä yhteistyötahoille, vaikka kokonaisuutena ajatellen ilman tuottajaakin pärjättiin.

Vain yhden projektin kohdalla sain vastauksen samasta projektista sekä taiteilijan että tilaajan näkökulmasta, ja tässä projektissa oli mukana erillinen tuottaja. Näin olen on mahdotonta päätellä sitä, kokivatko taiteilijat ja tilaajat tuottajan puuttumisen projektista samalla tavoin. Kaiken kaikkiaan taiteilijoiden mielestä tuottajan mukanaolo projektissa vaikutti usein suoraan taiteilijan työmäärään, eli siihen kuuluivatko taiteilijan tehtäviin myös tuotannolliset tehtävät, vai saiko hän keskittyä sisällön suunnitteluun ja toteutukseen. Myös tilaajat kokivat usein tuottajan läsnäolon helpottavan omaa työmääräänsä, mutta niistä projekteista joissa tuottajaa ei ollut, vain yhteen sellainen olisi selkeästi tarvittu. Arvailujen varaan jää siis, kuinka paljon tuottajan työstä jäi taiteilijan vastuulle ja kuinka paljon siitä oli tilaajan hoidettavana. Esimerkiksi taiteilijat kokivat usein erilaiset raportoinnit haastavana ja aikaa vievänä tehtävänä, kun taas tilaajat eivät sellaista asiaa maininneet. Voidaan siis päätellä tällaisten raportointien joko jääneen useammin taiteilijoiden tehtäväksi, tai sitten tilaajat eivät ko-

keneet niitä samalla tavalla työläinä, johtuen mahdollisesti siitä, että erilaiset raportoinnit ovat osa heidän työnkuvaansa myös soveltavien taideprojektien ulkopuolella, joten he kokevat ne luontevammin osana omaa työtään.

5.4 Tuottajan ominaisuudet ja lisätarve koulutetuille tuottajille

Millaisia ominaisuuksia tuottajalta taiteen soveltavan käytön kentällä sitten kaivataan? Tätä selvitettiin avoimella kysymyksellä, jossa sekä taiteilijat että tilaajat saivat omin sanoin kuvailla niitä ominaisuuksia, jotka heidän mielestään ovat oleellisia toimittaessa soveltavan taiteen kentällä. Molempien vastaajaryhmien vastauksissa esiintyy paljon samoja ominaisuuksia, mutta erojakin painotuksista löytyy.

Taiteilijoiden vastauksissa korostuu ylivoimaisesti toive siitä, että tuottaja olisi kiinnostunut toiminnan sisällöistä. Tuottajaa toivotaan avuksi toiminnan ideoimisessa, joten tuottajalla tulee olla laaja-alaisesti tietoa taiteista ja siitä, millä tapaa soveltava taide eroaa perinteisestä taiteesta. Yhteistyökykyisyys nousee myös vahvasti esiin taiteilijoiden toiveissa, samoin kuin luovuus, rohkeus ja reagointikyky silloin, kun ongelmia ilmenee ja on tehtävä päätöksiä nopeasti. Lisäksi taloudellinen osaaminen koetaan tarpeelliseksi ominaisuudeksi, mikä kävikin ilmi jo tarkasteltaessa taiteilijan kokemuksia tuottajan roolista jo toteutuneissa soveltavan taiteen projekteissa. Muita esiin nousseita ominaisuuksia ovat mm. oma-aloitteisuus, selkeys, organisointikyky, luotettavuus, joustavuus sekä tarkkuus aikataulujen suhteen. Tärkeäksi koetaan myös luja usko projektin onnistumiseen, ja tahto viedä projekti läpi mahdollisista vaikeuksista huolimatta.

Ennen kaikkea pitää olla kiinnostunut siitä taiteesta, mitä tehdään. Siis pitää puhua taiteilijan kanssa sisällöistä. Kysyä ja kannustaa ja tarvittaessa kyseenalaistaa ja kritisoidakin. Tuottajalla pitää olla rohkeutta haastaa taiteilijaa, olla ikään kuin kanssataiteilija, joka kuitenkin katsoo vähän etäämmältä, tuottajan roolista ja siksi näkee kokonaisuuden paremmin kuin taiteilija. – – Hyvä tuottaja ei aluksi pääätä jotain hyvinvointi- tai muita tavoitteita ja sitten yritä löytää varmoja keinoja niiden saavuttamiseksi. (Taiteilija, lomake 11.)

Mielestäni on tärkeää osata haltioitua abstraktista ja vastapainona konkreettista ajattelun kykyä, osata visioida näkymätöntä näkyväksi/perustelluksi, uskaltaa

seisoo visioiden takana ilman, että aina voi tietää mikä on kulloisenkin toimen tai kokonaisuuden lopputulema. Osata ja jaksaa käydä keskustelua positiivisessa hengessä kaikkien osapuolien kanssa yksittäin tai/sekä yhdessä. Joustava mieli moneen suuntaan. (Taiteilija, lomake 2.)

Ensisijaisena pidän osaamista rahoituksen hakemisen suhteen. Projekteissa jotka kohdistuvat hoito-, opetus-, sosiaalsektoreille tulisi osata hyödyntää näiden sektoreiden kehittämiseen tarkoitettuja rahoja, ei perinteisiä taiteen- ja kulttuurin rahoituksia. (Taiteilija, lomake 4.)

Laaja-alainen tuntemus ja kiinnostus taiteeseen. Hyvää organisointikykyä sekä lujaa tahtoa ja uskoa tehtävään projektiin. Tuottaja uskoo silloin kun muut epäroivät. (Taiteilija, lomake 10.)

Tilaajien vastauksissa puolestaan tuottajan merkittävimmiksi ominaisuuksiksi osoitautuvat yhteistyötaidot, kärsivällisyys sekä kyky huomioida kohderyhmän tarpeet. Tuottajan tulee olla budjetointikykyinen sekä tarkka sopimuksista ja aikatauluista. Tärkeää on myös soveltamisen tavoitteiden sekä palvelumuotoilun periaatteiden tunteminen. Lisäksi esiin nousseita ominaisuuksia ovat mm. tilannetaju, positiivisuus, innostuneisuus ja innostavuus sekä avoimuus ja rohkeus.

Soveltamisen tavoitteet tuntevaa eli täytyy tietää miksi tehdään, kenelle, ketkä tekee ja miten. Tuottajan on tärkeä valita nuorten kanssa hyvin toimeen tulevia, positiivisia ja kannustavia, kärsivällisiä, sisältönsä suhteen joustavia ja soveltamiskykyisiä taiteilijoita opettajiksi. Näitä ominaisuuksia tarvitaan myös tuottajalta perusorganisointikyvyn, aikatauluttamisen, budjetoinnin ja kokonaisuuden hallinnan lisäksi. (Tilaaja, lomake 1.)

Taiteen soveltavan käytön parissa toimivalta tuottajalta vaaditaan hyviä ihmissuhdetaitoja. Tulisi osata esitellä asia viranhaltijoille uskottavasti ja toisaalta tuottajan tulisi pystyä luovimaan taiteilijoiden kanssa. Kokemus on osoittanut, että soveltavan taiteen käyttö voi olla vierasta esimerkiksi juuri kunnille. Silloin pitää olla pitkää pinnaa ja aikaa asian läpi viemiseen. (Tilaaja, lomake 2.)

Soveltavan taiteen tuottajan on hyvä ymmärtää palvelumuotoilun periaatteita, jotta lopputulos olisi asiakkaan, taiteilijan ja tilaajan kannalta paras mahdollinen. (Tilaaja, lomake 5.)

Kun tarkastellaan molempien vastaajaryhmien vastauksia, voidaan todeta että tuottajalta kaivataan soveltavan taiteen kentällä työskenneltäessä tavallisia tuottajan taitoja, kuten yhteistyökykyä, oma-aloitteisuutta, taloudellista osaamista ja tarkkuutta sopimusten ja aikataulujen suhteen. Mutta koska soveltavan taiteen kenttä on tasapainoilua kahden erilaisen maailman, taiteen ja esimerkiksi terveys- ja sosiaalialan tai yritysmaailman välimaastossa näitä kahta yhdistäen, saavat vastaajien toiveissa huomion myös selvästi tietyt erityispiirteet: Tuottajalla tulee olla ymmärrystä niin taiteen sisällöistä kuin tilaajaorganisaation toimintatavoista ja kyetä ottamaan molempien alojen erityispiirteet huomioon. Yhteistyökyvyn ja kommunikointikyvyn merkitys korostuu, kun tuottaja toimii linkkinä näiden kahden erilaisen toiminta-alueen välillä. Tuottajan on oltava kärsivällinen, luova ja rohkea, jotta niin taiteilijat kuin tilaajat saavat tuottajasta tukea projektin onnistumiseen. Lisäksi tuottajan tulee kyetä hahmotamaan erilaiset rahoituskanavat, joista rahoitusta projekteille voidaan hakea.

Taiteilijoilta kysyttiin lisäksi, tarvitaanko heidän mielestään soveltavan taiteen kentälle lisää koulutettuja kulttuurituottajia. Yhdestätoista kysymykseen vastanneesta taiteilijasta yhdeksän on sitä mieltä, että lisää tuottajia tarvitaan. Näistä seitsemän kokee että tarve tuottajille on ehdottoman tärkeä:

Kyllä tarvitaan. Koen, että tuottajat luovat pohjan sille mihin taiteilija voi astua, he luovat puitteet tehdä ja toteuttaa. (Taiteilija, lomake 10.)

Ehdottomasti! Hienoja työpajoja, projekteja ja esityksiä syntyy mm. apurahojen turvin koko ajan mutta ne jäävät "pieneen tietoisuuteen" tai hankeasteelle (ei jatkoa) mikäli tuotantoon ei panosteta. Rahoituskanavia, mainospaikkoja, sponsoreita jne. on pilvin pimein tarjolla (ainakin avoimessa Pohjois-Savossa) mutta usein tarjouksiin ei tartuta, koska tuottaja puuttuu. – – Harrastajateatteri ja vapaiden teatteriryhmien maailmassa tuotanto ajatellaan automaattisesti kuuluvan ohjaajan vastuulle. Näin ei saa olla! Ohjaajan tulee saada keskittyä taiteelliseen työhön ja tuotannolle täytyy antaa aikaa ja panostusta. (Taiteilija, lomake 3.)

Näen tässä selkeästi kaksi ekologista lokeroa tuottajalle. Ensimmäisessä tuottaja toimii taiteilijoiden, yhteistyötahojen, kuten sosiaalialan laitosten, ja rahoituksen solmukohtana. Siis tapaa paljon taiteilijoita ja on hajalla siitä millaisia toiveita, kykyjä ja ituja taiteen kentällä on. Ja sitten tapaa myös kaupungin & laitosten henkilökuntaa osallistumalla eri työpajoihin mitä soveltavan taiteen hankkeet kiitettävästi järjestävät. Ja on kärryillä siitä millaisia rahallisia resursseja esim. eri yhdistyksillä, opistoilla, kulttuuritoimikunnalla on, sekä siitä mitä apurahahakuja on menossa ja tulossa. Ja sitten hän osaa ohjata

taiteilijat ideoineen ja intoineen oikeisiin laitoksiin ja osaa järjestellä rahaa sinne, missä sitä tarvitaan. (Taiteilija, lomake 11.)

Kaksi vastaajaa kokee tarpeen osittaisena; esimerkiksi markkinointiin ja rahoituksen hankkimiseen tarvittaisiin osaavia tuottajia, mutta toisaalta monet tehtävät ovat sellaisia, joissa taiteilijan on järkevintä hoitaa tuotannolliset työt itse. Loput kyselyyn vastanneet kaksi taiteilijaa kokevat, että lisää kulttuurituottajia soveltavan taiteen pariin ei tarvita. Toinen perustelee näkemyksensä sillä, että usein tilaajatahoilla työskentelee jo tuotannollisia tehtäviä hoitavia henkilöitä, joiden tehtäviin esimerkiksi soveltavan taiteen projektien järjestäminen ja taiteilijoiden etsiminen niihin kuuluisi. Toisen vastaajan mielestä kulttuurituottajien tulisi keskittyä nimenomaan taiteen tuottamiseen: ”Mielestäni Kulttuurituottajien pää-työsarka on kulttuurin tuottamisessa. – – Soveltavan taidetyön arvo ei ole niinkään taiteellinen vaan eheyttävä/terapeuttinen/hoitava/opettava.” (Taiteilija, lomake 6.) Vastaajan mukaan soveltavan taiteen projektien päämäärän ollessa muu kuin taiteellinen ei varsinaista tuotettavaakaan ole. Tulkitsen vastauksen siten, että koulutettujen kulttuurituottajien tulisi vastaajan mielestä keskittyä nimenomaan taiteen tuottamiseen, ja soveltavan taiteen projektien tuottaminen on muiden tahojen tehtävä.

5.5 Muita ajatuksia aiheesta

Tilaajilta kysyttiin, toivoisivatko he soveltavan taiteen projekteja toteutettavan edustamassaan organisaatiossa jatkossakin. Tulos ei jätä paljoa tulkinnan varaa, sillä kaikki kymmenen vastaajaa vastasivat kysymykseen ”kyllä”. Sen sijaan kysyttäessä toivoisivatko he tulevaisuudessa olevan mukana erillinen tuottaja, vain kolme vastaajaa valitsi kyllä-vaihtoehdon, ja loput seitsemän vastaajaa valitsivat vaihtoehdon ”en osaa sanoa”. Kukaan ei ollut yksiselitteisesti sitä mieltä, että erillistä tuottajaa ei tarvita. Aiempien kysymysten perusteella voitaneen arvella, että tarve tuottajalle on tilaajien mielestä projektikohtainen, eikä tarvetta tuottajan mukanaololle voida sen vuoksi näin yleisellä tasolla päättää.

Kyselyn lopuksi vastaajat saivat vapaasti kertoa omia ajatuksiaan aiheeseen liittyen, ja muutamilla vastaajilla ajatuksia heräsikin. Osa taiteilijoista halusi korostaa vielä tuottajan merkitystä taideprojekteissa. Myös tarkempia toiveita esitettiin.

Soveltavan teatterin/taiteen tuottaja on varmasti tulevaisuudessa vielä kultaakin kalliimpi. Olen täysin vakuuttunut siitä, että sovellettua teatteria/taidetta tullaan tuottamaan, kehittämään erityyppisiksi spesifioituiksi palveluformaateiksi, joita tarjotaan yhteiskunnassa esim. erilaisissa elämäntilanteissa tai työyhteisötyyppisissä tahoissa. – – Ajattelen, että tuottaja on merkittävä linkki ja side tai vaikkapa kommunikaattori tekijöiden ja tilaajien välille, jonka kautta tekijät voivat paneutua omaan ammattikuvaansa syvemmin ja tilaajat kohtaavat hlön, jonka pakissa on tuottajan ammattityökalut (Olisi se hienoa, jos olisi henk.kohtainen tuottaja itsellänikin!) (Taiteilija, lomake 2.)

Haluaisin, että tuottajien apu keskitettäisiin erityisesti vasta-alkavien taiteilijoiden projekteihin, koska he tarvitsevat tukea kaikkein eniten. Itse pärjään jo ilman virallista tuottajaa tai osaan etsiä oikeat tuotantoavustajat, mutta vasta-alkavat taiteilijat ovat kaikkein eniten hukassa ja vähiten myöskään tuntevat tällaisia auttavia käsiä. (Taiteilija, lomake 1.)

Kommenttien perusteella voi helposti havaita sen, että tuottajan tarve on pitkälti riippuvainen taiteilijan persoonasta ja siitä, millaiset valmiudet taiteilijalla itsellään on hoitaa tuotannollisia tehtäviä. Myös projektin koolla on merkitystä; Pienissä projekteissa tarve tuottajalle on vähäisempi kuin suurissa, ja joissain tapauksissa tuottajasta voi olla ylimääräisenä välikätenä jopa haittaa. Tarve ei siis ole yksiselitteinen, vaikka useimmat taiteilijat ovatkin sitä mieltä että soveltavan taiteen kentälle kaivattaisiin myös tuottajia lisää.

Myös tilaajavastaajat saivat kertoa vapaasti omia ajatuksiaan aiheeseen liittyen. Yleisesti ottaen soveltavan taiteen projektit koetaan tervetulleiksi, ja niiden mahdollisuuksia sekä hyvinvointimerkityksissä että taiteen tasa-arvoisen saavutettavuuden kannalta pidetään merkittävänä.

Mielestäni taiteen soveltavaa käyttöä ei ole vielä hyödynnetty tarpeeksi. Esimerkiksi vanhusten joukossa on virkeitä ja innokkaita yksilöitä, jotka jaksavat vielä innostua uusista ja vähän oudoistakin asioista. Nimenomaan vanhuksille uudet kokemukset voivat olla erittäin voimauttavia ja virkistäviä. (Tilaaja, lomake 2.)

On hienoa että kulttuurin ja taiteen tuottajat mahdollistavat myös heikommassa

asemassa olevien ihmisten mahdollisuuden osallistua ja saada mieleenpainuvia kokemuksia ja kenties terapeutiksiakin vaikutteita. (Tilaaja, lomake 10.)

Taideprojektit voivat olla loistava tapa tukea ihmisten ja lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kehittymistä. Kaikkia taidealoja tarvitaan, onhan meitä ihmisiä niin monenlaisia. (Tilaaja, lomake 7.)

Kysymys herätti niin taiteilijoilta kuin tilaajilta myös muita kuin suoraan tuottajiin tai projekteihin liittyviä kommentteja. Eräs taiteilija esitti kriittisen näkökulman koko nykyiseen tilanteeseen, jossa soveltavaa taidetta painotetaan vahvasti:

Soveltava taide kattaa nykyisin valtavan skaalan toimijoita, osa ammattimaisia, osa harrastaja-pohjalta. Työ on tärkeää ja sitä pitäisi kehittää. On kuitenkin väärin lähtökohtaisesti olettaa että kaikkien taiteilijoiden pitäisi kyetä/haluta tehdä soveltavaa. Taideteokset itsessäänkin voivat toimia soveltavan taiteen keinoin ilman että se olisi sen ainoa päämäärä. Taiteilijoiden valjastaminen eheyttämiseen ja terapoimiseen on minun mielestä huono suunta. Taiteen pitää luoda uutta, järkyttää ja murskatakin tarpeen vaatiessa. (Taiteilija, lomake 6.)

Yksi tilaaja puolestaan kiinnitti huomiota siihen, kuinka myös taiteilijan on ymmärrettävä toimivansa muun kuin perinteisen taiteen parissa:

Kun tilaaja ostaa taiteilijalta soveltavan taiteen palveluita, niin mielestäni lähtökohta on se ettei taiteilija tule tekemään "omaa taidettaan". Kohderyhmä on ydin ja taidetta tehdään heidän ehdoillaan. (Tilaaja, lomake 5.)

Tuottajan roolin lisäksi myös taiteilijan rooli nykyisellä taidekentällä onkin mielestäni pohtimisen arvoinen asia. Olisi kiinnostavaa selvittää, kuinka laajasti taiteilijat kokevat nykyisin painetta siirtyä toimimaan myös soveltavan taiteen kentällä, ja millaisia ajatuksia se heissä herättää. Tehdäänkö soveltavaa taidetta aina kiinnostuksesta soveltavaa taidetta kohtaan, vai tehdäänkö sitä myös osittain tai jopa kokonaan siitä pakosta, että se edesauttaa elannon saamista taiteellisesta työskentelystä, vaikka taiteilija ensisijaisesti tahtoisikin keskittyä tekemään teoksia itsenäisesti ja omista lähtökohdistaan.

6 SOVELTAVAN TAITEEN PROJEKTIN ONNISTUMISEN EDELLYTYKSET

Ennen kuin esitän johtopäätökset siitä, millainen on tuottajan rooli soveltavan taiteen parissa, kuvailen vielä tiivistetysti, millaiset edellytykset tuotannon näkökulmasta lähtökohtaisesti oman näkemykseni mukaan vaaditaan, jotta soveltavan taiteen projekti saadaan onnistuneesti toteutettua. Näiden lähtökohtien täyttyminen ei tarkoita sitä, etteikö projektin edetessä voisi ilmetä sellaisia ongelmia, jotka vaikeuttavat projektin läpiviemistä tai saavat projektin jopa epäonnistumaan jollain tavoin. Kun seuraavat asiat otetaan projektin suunnitteluvaiheessa huomioon, ovat edellytykset onnistumiseen kuitenkin hyvät. Lopuksi esitän muutaman huomion liittyen projektin mahdolliseen epäonnistumiseen. Lähteenä olen käyttänyt keräämääni kyselyaineistoa, jota täydentävät *Voimaa taiteesta* -julkaisussa esitellyistä pilottiprojekteista kerrotut käytännön kokemukset (Malte-Colliard & Lampo 2013).

Projektin tavoitteiden ja menetelmien huolellinen suunnittelu

Kuten niin taiteilijoiden kuin tilaajien vastausten perusteella voidaan päätellä, että lähtökohtana taiteen soveltavassa käytössä on projektin huolellinen suunnittelu. Kun tilaaja ja kohderyhmä ovat selvillä, on määriteltävä projektin tavoitteet, ja toimintaan on mentävä kohderyhmä edellä. Ainoa tavoite ei saa olla mahdollisimman korkeatasoinen taiteellinen lopputulos, vaan toiminnan merkitys täytyy löytyä itse tekemisen prosessista. Tavoitteena voi olla esimerkiksi työttömän omien voimavarojen ja vahvuuksien löytyminen, syrjäytymisvaarassa olevan nuoren itsetuntemuksen ja itsensä hyväksymisen kehittyminen, työilmapiiirin tai työntekijöiden ammattitaidon parantaminen. Kun tavoitteet on määriteltä, mietitään sitä, miten tavoitteeseen voidaan päästä ja mitkä keinot ovat sopivia kuhunkin tilanteeseen. Kaikki menetelmät eivät sovi kaikille osallistujaryhmille tai kaikkien tavoitteiden saavuttamiseen. Taidemuoto on siis valittava osallistujaryhmän mukaan. Nuorten keskuudessa esimerkiksi erilaiset mediapajat voivat olla kiinnostava juttu. Kohderyhmiä ei saa kuitenkaan lokeroida kaavamaisesti: Joskus nuorille voikin olla elämyksellisempää kokeilla vaikkapa jotain vanhaa käsityön muotoa, ja vanhuksille osallistua mediapajaan. Tavoitteet täytyy kuitenkin asettaa sopivalle tasolle, jotta jokainen voi kokea onnistumisen iloa eikä työta-

van vaikeus muodostu esteeksi prosessin etenemiselle. Kaikki projektiin varattu aika ei saa mennä pelkän välineen opetteluun. On myös otettava huomioon kohderyhmän tasa-arvoiset mahdollisuudet osallistua toimintaan. Esimerkiksi kehitysvammaisten kanssa työskenneltäessä sanallinen ilmaisu voi asettaa osallistujat keskenään eriarvoiseen asemaan, kun taas vaikkapa liikkeellinen ilmaisu voi mahdollistaa huomattavasti paremmin jokaisen yksilön osallistumisen jollain tapaa. (Karkkunen, Kilpikivi, Ora & Kolmonen 2013, 43–44; Keskinen & Mentu 2013, 64–65.)

Tilaajien kyselyvastauksissa korostui kohderyhmän tuntemus, ja se että on tärkeää valita oikeanlainen taiteilija osallistuvalla kohderyhmälle (5 vastaajaa). Tilaajat ja taiteilijat ovat erilaisia. Olenkin sitä mieltä, että vaikka mikään osallistujaryhmä ei ole keskenään täysin homogeeninen, on silti eri asia toteuttaa projekti terveiden päiväkotikäisten lasten, muistisairaiden vanhusten tai työikäisten aikuisten kanssa. Kohderyhmän ominaisuuksien lisäksi myös taiteilijan ominaisuudet on siis nostettava keskiöön projektin suunnittelussa. Täytyy myös muistaa että taideterapia on täysin oma toiminta-alueensa. Kuka tahansa taiteilija ei voi tavoitella ensisijaisesti terapeutisia vaikutuksia, vaan siihen tarvitaan tehtävään soveltuvaa koulutusta. Tämä ei kuitenkaan poissulje muihin päämääriin tähtäävän taideprojektin terapeuttien vaikutusten mahdollisuutta.

Luottamukselliset suhteet toimijoiden välillä

Yksi merkittävimmistä tekijöistä soveltavan taiteen projektin onnistumisessa on vastaajien mukaan (10 vastaajaa) hyvä keskusteluyhteys taiteilijan ja tilaajan välillä. Tuottajalla voi olla tärkeä rooli luottamuksellisuuden syntymisessä: hänen täytyy osata kommunikoida sekä taiteilijan että tilaajan kanssa ja toimia tarvittaessa keskusteluyhteyden parantajana silloin, kun taiteilija ja tilaaja tuntuvat puhuvan täysin eri kieltä. Tuottajan on siis oltava perillä sekä tilaajaorganisaation että käytettävän taiteenlaajin erityispiirteistä. Tilaajan voi olla vaikea nähdä toiminnan lopputulosta ja merkitystä etukäteen ja kesken matkan. Tällöin luottamus taiteilijaan ja tuottajaan korostuu. Taiteilijallakin voi olla projektin aikana raskasta, ja projektin tavoitteet voivat matkan varrella hämärtyä. Tuottajan kokonaisnäkemys on tällöin projektin koossa pitävä voima.

Kuten eräs kyselyn vastaajista (Taiteilija, lomake 10) totesi: ”Tuottaja uskoo kun muut epäröivät.”

Tilaajaorganisaation henkilökunnan on oltava läsnä jollain tapaa sekä projektin suunnittelu- että toteutusvaiheessa. Tilaajan puolelta projektissa tulee olla toimintaan sitoutettu yhteyshenkilö, jonka kanssa pidetään säännöllisiä palavereja. Myös itse toimintaan on kohderyhmästä riippuen hyvä osallistua henkilökuntaa tilaajaorganisaation puolesta, erityisesti kohderyhmän koostuessa esimerkiksi jonkin laitoksen asiakkaista, kuten muistisairaista vanhuksista tai vaikkapa päihdekuntoutujista. Tutut ohjaajat luovat rauhallisuutta ja turvallisuuden tunnetta osallistujissa, millä on suuri merkitys myös taiteilijan työrauhan ja turvallisuudentunteen kannalta. (Karkkunen ym. 2013, 40–43; Laakkonen, Lyly & Haapalainen 2013, 52–53; Laine, Aittokoski & Aittokoski 2013, 73.)

Projektin aikataulutus tavoitteiden ja kohderyhmän mukaan

Projektin aikatauluun vaikuttavat niin tavoitteet, työtapaa kuin kohderyhmäkin. Toisinaan projekti voi kestää yhden ryhmän kanssa yhden päivän, kun taas joskus projektin toteutusaika voi olla jopa vuosi. Ennakkovalmistelut ja niihin käytettävä aika on myös arvioitava kohderyhmän mukaan. Esimerkiksi kehitysvammaiset voivat tarvita paljon enemmän perehdyttämistä kuin terveet osallistujat. Samoin vaikkapa valokuvaus voi toiminnan muotona vaatia enemmän aikaa opetteluun kuin liikkeellinen ilmaisu. Projektin aikana tapaamisia on oltava riittävän usein, jotta projekti pysyy intensiivisenä ja osallistujien sitouttaminen projektiin on helpompaa. Yhden tapaamiskerran pituus määrittyy osallistujaryhmän voimavarojen mukaan. Tärkeä on myös sopiva ryhmäkoko, jotta jokainen yksilö pääsee osalliseksi toiminnasta ja yhteisöllisyyden kehittyminen on helpompaa. (Karkkunen ym. 2013, 40–43; Laakkonen ym. 2013, 52–53; Laine ym. 2013, 72–73.)

Projektin epäonnistuminen

Niin kuin minkä tahansa taide- ja kulttuuritoiminnan kohdalla, myös taiteen

soveltavan käytön parissa toimittaessa projektin osittainen tai kokonainen epäonnistuminen on hyvistä lähtökohdista huolimatta aina mahdollista. Epäonnistumiseen voivat arvioni mukaan vaikuttaa esimerkiksi aikataulun pettäminen, tilaajaorganisaation henkilökunnan vaihtuvuus, taiteilijan estyminen työskentelystä sairastumisen tai muun syyn vuoksi tai pahimmassa tapauksessa toimijoiden tulehtuneet välit tai kohderyhmän epäonnistunut ryhmädynamiikka. Tuottajan onkin kyselyvastausten parusteella seurattava projektin etenemistä tiiviisti ja havaittava herkästi, mikäli uhkia projektin etenemiselle ilmenee. Tällöin tuottajan on kyettävä reagoimaan nopeasti siten, että osallistuville yksilöille aiheutuisi projektin keskeytymisestä tai epäonnistumisesta mahdollisimman vähän haittaa. Niin onnistuneen kuin epäonnistuneen projektin lopuksi on tärkeää järjestää palautekeskustelu, jossa mahdolliset kesken jääneet asiat käydään läpi ja jokainen osapuoli pääsee esittämään omat mietteensä läpikäydystä projektista (mm. Karkkunen ym. 2013, 40).

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Aineiston perusteella voidaan päätellä, että taiteen soveltavan käytön kentällä on tarvetta myös tuottajille. Toimintakenttä on kuitenkin hyvin moninainen niin taiteenalojen, tilaajatahojen kuin toimijoiden persoonien suhteen. Osa taiteilijoista kaipaa enemmän tuotannollista apua kuin toiset, ja jotkut taiteilijat kokevat kykenevänsä hoitamaan kaikki tuotannolliset työt itse. Samoin tilaajista osa kokee soveltavan taiteen projektien tuotannollisen työn luontevasti osaksi omaa työnkuvaansa, kun taas toiset kaipaavat projekteihin erillistä tuottajaa, jotta projektin tuotannolliset työt eivät veisi aikaa muilta, työntekijän perustoimenkuvaan kuuluvilta tehtäviltä. Projektin aikataulu asettaa myös omat vaatimuksensa. Jos aikataulu on tiukka, voi tuottajan apu olla tarpeen, vaikka taiteilija osaamisensa puolesta kykenisi hoitamaan tuotannolliset työt itsekin. Myös tilaajatahot poikkeavat toisistaan huomattavasti. On täysin eri asia toteuttaa yksittäinen projekti, jossa tilaajana on yksi, nopeisiinkin päätöksiin kykenevä yritys, kuin toteuttaa vaikkapa useasta osaprojektista koostuva hanke, jossa tilaajana on esimerkiksi kuntayhtymä tai jonkin kunnan sosiaali- ja terveystalvet. Osa projekteista on sellaisia, että niissä erillinen tuottaja voi jopa hidastaa toimintaa; toisinaan on järkevämpää että taiteilija on itse alusta alkaen yhteydessä tilaajaan. Toisaalta tuottajan apua kuitenkin saatetaan tarvita esimerkiksi rahoituksen järjestämiseen tai tiedotukseen. Tuottajan rooli ei siis soveltavan taiteen kentällä ole yksiselitteinen, vaan on arvioitava tilannekohtaisesti milloin tuottajan on järkevää hoitaa kaikki tuotannolliset työt, ja milloin taiteilijan kannattaa ottaa jokin tuotannon osa-alue omalle tehtävälustalleen. Toisinaan erillisen tuottajan mukanaolo ei ole lainkaan tarpeellista, mutta vastaajien kokemusten perusteella ainakin jonkinlaista tuotannollista apua yleensä kaivataan. Seuraavaksi käyn läpi niitä piirteitä, jotka soveltavan taiteen tuottajan toivotuissa ominaisuuksissa vastausten perusteella korostuvat.

Tuottajalta edellytetään aktiivisuutta, hyviä yhteistyötaitoja ja tilannetajua

On mahdotonta tehdä tarkkoja johtopäätöksiä siitä, millaiset ovat ne erityispiirteet joita tuottajalta tarvitaan. Joitain suuntaviivoja vastausten perusteella voidaan kuitenkin

kin havaita. Tuottajan ominaisuuksissa korostuvat yhteistyötaidot ja hyvä tilannetaju. Molemmat ovat tärkeitä ominaisuuksia minkä tahansa alan tuottajalle, mutta soveltavan taiteen kentällä toimittaessa ne tuntuvat erityisesti korostuvan, koska tällöin liikutaan usein harmaalla alueella täysin toisistaan poikkeavan taide- ja tilaajakentän välillä. Tuottajalla tulee olla ymmärrystä molemmista puolista. Tuottajan tulee olla valmis ottamaan selvää asioista, perehtyä sekä tilaajatahon toimintatapoihin ja erityispiirteisiin että projektissa käytettävän taiteenalan mahdollisuuksiin. Perinteiseen taiteen tuottamiseen verrattuna soveltavan taiteen tuottajan täytyykin kerryttää laajalaisempaa tietotaitoa, ei pelkästään taiteenlajin ja kohdeyleisön ominaisuuksista, vaan myös niistä osapuolista – tilaajista ja osallistujista – joihin toiminta oleellisesti on kytköksissä. Tuottajalla tulee myös olla rohkeutta haastaa osapuolet näkemään asiat sekä toistensa että toimintaan osallistuvien ihmisten kannalta.

Tuottajan on tunnettava soveltavan taiteen menetelmiä

Soveltavan taiteen menetelmien tuntemus on tärkeää; tuottajan tulee ymmärtää, millä tavoin soveltava taide eroaa perinteisestä taiteesta ja muistuttaa tarpeen vaatiessa siitä myös taiteilijaa, jotta toiminta etenisi prosessi edellä eikä kohti ennalta suunniteltua taiteellista lopputulosta. Tuottaja toimii yhteistyössä taiteilijan ja tilaajan kanssa, mutta hänen on kyettävä hahmottamaan myös toiminnan osallistujien näkökulma ja ottamaan se huomioon. On myös kyettävä elämään sen riskin kanssa, että toiminnan tavoitteet eivät välttämättä täyty ja suoranaisia ristiriitatilanteita voi esiintyä. Niissä pitää pystyä reagoimaan nopeasti, tekemään päätöksiä siitä miten jatketaan vai onko jatkaminen ylipäänsä järkevää. Tilanne pitää kuitenkin aina jollain tavalla purkaa, jottei toiminnalla aiheuteta osallistujille enemmän haittaa kuin hyötyä. Soveltavan taiteen parissa toimitaan usein vähän riskialttiilla osa-alueella, joten herkkyys ja tilannetaju korostuvat tuottajan ominaisuuksissa.

Tuottajan tulee tuntea erilaisia rahoitusmalleja

Yleisesti ottaen tuottajan rooliin kuuluu yleensä rahoituksen hakeminen, ja vahva talousosaaminen on tuottajalle hyödyksi. Soveltavan taiteen tuottajan on tärkeää tun-

tea perinteisten taiteen rahoituskanavien lisäksi myös muita rahoitusmahdollisuuksia. Soveltavan taiteen tilaajat eivät välttämättä omaa minkäänlaista kokemusta taiteen tekemisestä, ja heidät on saatava näkemään toiminnan hyödyt, jotta projektin tilaaminen on houkuttelevaa. Tämän vuoksi myös palvelumuotoilun periaatteiden tuntemus on tärkeää, jotta taideprojekteista saadaan muotoiltua sellaisia paketteja, jotka ovat tilaajien helposti hahmotettavissa, ja joiden ostaminen on siten tilaajille helppoa.

Lopuksi hahmottelen vielä mallin taiteen soveltavan käytön tuotantoprosessista, sekä kaavan soveltavan taideprojektin sisällön rakenteesta. Toimintamalli on yleistys, ja tarkoitettu sovellettavaksi kulloisenkin tilanteen mukaan. Esimerkiksi joskus projektin taustalla on tiettyä alaa edustava pieni organisaatio, jonka lähtökohdista projekti toteutetaan. Toisinaan taas tilaajana on esimerkiksi kaupunki, ja projekti koskee tiettyä kaupungin alaisuudessa toimivaa yksikköä, jonka tarpeisiin projektilla vastataan. Toisinaan projekti lähtee liikkeelle taiteilijasta, hänen kiinnostuksestaan tiettyä kohderyhmää tai toimintamuotoa kohtaan – tällöin kuitenkin taiteilijan omat intressit eivät saa mennä kohderyhmän edun edelle. Toimintamalli on siis tarkoitettu tuottajan työvälineeksi, jonka peruskohdat auttavat hahmottamaan eri työvaiheet.

Taulukko 4: Toimintamalli soveltavan taideprojektin tuottamiseen

TYÖVAIHE	KESKEISET ASIAT	MENETELMÄT
Aloitus: <ul style="list-style-type: none"> asiakaslähtöisyys verkostojen luominen 	Mikä on mahdollinen tilaajataho? Mikä on mahdollinen kohderyhmä? Millaiset ovat tarpeet? Millaisia rajoituksia on? Millaisia aiempia kokemuksia on? Millaisia odotuksia on?	haastattelut <ul style="list-style-type: none"> kyselyt muu tiedonhaku (internet, lehdet yms.) havainnointi keskustelu
Ideointi, mahdollisuuksien kartoitus	Mikä on sopiva taidemuoto? Kuka olisi sopiva taiteilija toteuttamaan projektin? <ul style="list-style-type: none"> Kiinnostavan idean löydyttyä tarkastellaan sitä eri näkökulmista 	<ul style="list-style-type: none"> avoin keskustelu aivoriihi muistiinpanot
Konseptin luominen	Palvelun selkeä kuvaus: <ul style="list-style-type: none"> Kuka tekee? Mitä tekee? Missä ja milloin? Kenelle tarkoitettu? Käytännön toteutus (materiaalit, aikataulut yms.) Rahoitusmalli / hinnoittelu 	<ul style="list-style-type: none"> keskustelu tuottajan ja taiteilijan välillä kustannusten arviointi: muistettava huomioida kaikki (palkat, suunnittelu, matkat, materiaalit, yms.) mahdolliset apurahahaut
Konseptin toimivuuden testaaminen	Ei vielä valmis tuote <ul style="list-style-type: none"> Ilmeneekö ongelmia? Onko syytä muuttaa jotain? Toimiiko suunniteltu aikataulu? 	<ul style="list-style-type: none"> testaus pienimuotoisesti keskustelu osapuolten kesken muutosten tekeminen
Myynti	Valmiin konseptin myyminen <ul style="list-style-type: none"> tarkka projektikuvaus Mitä hyötyä tilaajalle on projektista? Mistä kaikesta hinta koostuu? 	<ul style="list-style-type: none"> tiedotus ja markkinointi henkilökohtaiset yhteydenotot tapaaminen kasvokkain
Jälkituotanto	Miten projekti onnistui? Mahdolliset jatkoprojektit?	<ul style="list-style-type: none"> Jälkitiedotus ja raportointi palautekeskustelu osapuolten kesken

Projektin rakennekaaviossa puolestaan kuvataan varsinaisen projektin rakennetta siten, kuin se näyttäytyy lopputilaajalle ja osallistuvalla kohderyhmällä. Rakennekaavio on niin ikään yleistys, jota voidaan soveltaa tilanteen mukaan. Kaaviossa esitetyt

kohdat tulisi kuitenkin tavalla tai toisella löytyä jokaisesta soveltavan taiteen projektista. Painotukset riippuvat lähinnä osallistujaryhmästä ja tavoitteesta. Täysin toisilleen tuntemattomista henkilöistä koostuva osallistujaryhmä voi tarvita enemmän aikaa ryhmään tutustumiseen ja luottamuksen rakentamiseen kuin esimerkiksi entuudestaan toisilleen tutut yrityksen työntekijät. Toisaalta jos tavoitteena on vaikkapa työilmapiirin parantaminen, voi olla että juuri luottamuksessa työntekijöiden välillä on ongelmia. Voi myös olla, että työntekijät tuntevat toisensa vain hyvin pintapuolisesti, jolloin tutustuminen toisessa muuhun kuin päivittäin työympäristössä esiin tuleviin ominaisuuksiin on tarpeen. Lisäksi projekti voi kestää yhden päivän, jolloin eniten aikaa käytetään itse taiteelliseen prosessiin ja muut vaiheet käydään läpi melko tiiviisti. Toisinaan taas projekti on pidempikestoinen, ja jokaiseen vaiheeseen voidaan käyttää jopa kokonainen tapaamiskerta, ehkä useitakin. Alla oleva malli on siis sovellettavissa oleva työväline niin tuottajalle kuin taiteilijalle, suunniteltaessa soveltavan taiteen projektin sisältöä.

Taulukko 5: Toimintamalli soveltavan taideprojektin sisällön toteutukseen

VAIHE	SISÄLTÖ
Aloitus	<ul style="list-style-type: none"> • Toiminnan periaatteet • luottamuksen rakentaminen ryhmän välille
Oman paikan hahmottaminen	<ul style="list-style-type: none"> • Miksi olen tässä, miksi osallistun? • minä itse suhteessa ryhmään: oman itsen tekeminen näkyväksi muille • luottamus syvenee
Tutustuminen materiaaliin ja työtapaan	<ul style="list-style-type: none"> • inspiroitumista • ideointia • yksi tai useita materiaaleja ja työtapoja
Yhteinen toiminta	<ul style="list-style-type: none"> • taiteellinen prosessi • yksi tai useita kertoja
Lopetus	<ul style="list-style-type: none"> • kokemuksen läpikäyminen • suuntaaminen tulevaisuuteen

Taiteen soveltava käyttö on mahdollisuus, jonka hyödyntäminen tulee varmasti tulevaisuudessa entisestään lisääntymään. Tuottajalle se on haastava työkenttä, jolle suuntautuessaan hänen on valmistauduttava toimimaan kahden, usein merkittävästi

toisistaan poikkeavan toiminta-alueen rajapinnalla. Tuottajan on myös muistettava, että tuottajan itsensä lisäksi taiteen soveltava käyttö on haaste myös sekä taiteilijalle että tilaajalle. Kaikkien osapuolten on kyettävä kompromisseihin ja dialogiin toisesta näkökulmasta toimintaa tarkastelevien tahojen kanssa, ja nähtävä toiminnan tarkoitus erityisesti toimintaan osallistuvien yksilöiden näkökulmasta. Mikään ryhmä ei ole täysin homogeeninen, vaan koostuu erilaisista yksilöistä, ja soveltavassa taidetoiminnassa nimenomaan yksilöt ja heidän kokemuksensa ovat keskiössä. Onnistuessaan toimijoiden välinen dialogi ja yhteisen näkemyksen etsiminen voi tuottaa hyvinvointia ja parantaa niin osallistujien toimintakykyä kuin taiteilijoiden työllisyyttä. Ammattitaitoisella tuottajalla on merkittävä rooli siinä, että yhteistyö sujuu ja toiminta etenee luottamuksellisessa ilmapiirissä kohti päämääräänsä.

LÄHTEET

Ahonen-Eerikäinen, Heidi 1996. Johdanto: Psykososiaalinen työ. Terapeuttinen taide. Teoksessa Heidi Ahonen-Eerikäinen (toim.) Taide psykososiaalisen työn välineenä (2. painos). Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 9–14.

Blomqvist-Suomivuori, Lisbeth 2001. Taide-elämysten merkitys hoitotyössä. Teoksessa Inka Ukkola (toim.) Parantava taide. Taideoppikirja lähi- ja perushoitajille. Helsinki: Toimihenkilöjärjestöjen sivistysliitto TJS, 60–75.

von Brandenburg, Cecilia 2007. Taide ja työhyvinvoinnin edistäminen – tehokkuusajattelua vai elämänlaadun parantamista? Teoksessa Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like, 179–187.

von Brandenburg, Cecilia 2008. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näkökulmia taiteen soveltavaan käyttöön. Opetusministeriön julkaisuja 2008:12. Viitattu 7.4.2014.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm12.pdf?lang=fi>

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen (8. painos). Tampere: Vastapaino.

Halonen, Katri 2011. Kulttuurituottajat taiteen ja talouden risteyskohdassa. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden laitos. Väitöskirja. Viitattu 2.2.2014.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/27120/9789513943202.pdf>

Humanistinen ammattikorkeakoulu 2013. Opinto-opas 2013–2014. Kulttuurituotannon koulutusohjelma. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 9.4.2014.

<http://opinto-opas.humak.fi/opetustarjonta-2013-2014/aloittava-opiskelija/kulttuurituotannon-koulutusohjelma/nuoret>

Hyypä, Markku T. & Liikanen, Hanna-Liisa 2005. Kulttuuri ja terveys (1. painos). Helsinki: Edita Prima Oy.

Isotalo, Merja 2013. Taiteen käyttö hyvinvointialalla Suomessa. Teoksessa Katri Malte-Colliard & Marjukka Lampo (toim.) Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tampere: Tampereen yliopisto, tutkivan teatterityön keskus, 10–11.

Kalhama, Pilvi 2006. Taide vuorovaikutukseen osallistumisen välineenä. Teoksessa Pilvi Kalhama & Pekka Vartiainen (toim.) Kulttuurista kasvua, Näkökulmia kulttuurikasvatukseen. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 10, 118–133.

Karkkunen, Anne & Kilpikivi, Piukku & Ora, Lotta & Kolmonen, Milja 2013. Teoksessa katri Malte-Colliard & Marjukka Lampo (toim.) Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tampere: Tampereen yliopisto, tutkivan teatterityön keskus, 24–43.

Keskinen, Joonas & Mentu, Antero 2013. Laulunlohtijat. Teoksessa katri Malte-Colliard & Marjukka Lampo (toim.) Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tampere: Tampereen yliopisto, tutkivan teatterityön keskus, 52–65.

Kononen, Heidi 2014. Vangit ja henkilökunta tekivät yhdessä teatteria: ”Katsojille vilunväristyksiä”, kehuu ohjaaja. Yle 5.4.2014. Viitattu 6.4.2014.
http://yle.fi/uutiset/vangit_ja_henkilokunta_tekivat_yhdessa_teatteria_katsojille_vilunvaristuksia_kehuu_ohjaaja/7142240

Koulu, Kaisa 2011. Tanssin soveltava käyttö. Syventävä perehtyminen kulttuurin sisällöntuotantoon: esittävät taiteet: tanssi -kurssin luento 17.2.2011. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Turku.

Kumpulainen, Noora 2009. Kulttuurituottajan ammatinkuvaa kartoittamassa. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Kulttuurituotannon koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 7.4.2014.

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/6404/Kumpulainen_Noora.pdf?sequence=1

Kurki, Leena 2006. Kansalainen persoonana yhteisössään. Teoksessa Leena Kurki & Elina Nivala (toim.) Hyvä ihminen ja kunnon kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 115–191.

Laakkonen, Riku & Lyly, Susanna & Haapalainen, Arttu 2013. Muistitaulu. Teoksessa katri Malte-Colliard & Marjukka Lampo (toim.) Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tampere: Tampereen yliopisto, tutkivan teatterityön keskus, 44–53.

Laine, Tiina & Aittokoski, Antti & Aittokoski, Metsämarja 2013. Mun jutut. Teoksessa katri Malte-Colliard & Marjukka Lampo (toim.) Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tampere: Tampereen yliopisto, tutkivan teatterityön keskus, 67–73.

Liikanen, Assi 2009. Kulttuuritoiminta yksilön ja yhteisön voimavarana. Teoksessa Katri Väisänen (toim.) Hyvinvoinnin lähteillä. Suomen mielenterveysseura, 22–23. Viitattu 5.3.2014.

<http://www.mielenterveysseura.fi/files/276/hyvinvoinninOPAS15.9.pdf>

Liikanen, Hanna-Liisa 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Viitattu 7.4.2014.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf?lang=fi>

Lehtonen, Jussi 2011. Näkökulma: Kokemus avasi näyttelijälle uusia maailmoja. Tanssi-lehti 4-5/2011, 27.

Leponiemi, Timo 2012. Ota vuoteesi ja käy – Vangit kuntoon teatterilla. Yle 15.11.2012. Viitattu 6.4.2014.

http://yle.fi/uutiset/ota_vuoteesi_ja_kay_-_vangit_kuntoon_teatterilla/6377923

Leponiemi, Timo & Piri-Lahti, Maarit 2013. Naisvangit naistenpäivänä näyttämöllä – Kulttuurilla kuntouttava voima. Yle 8.3.2013. Viitattu 6.4.2014.

http://yle.fi/uutiset/naisvangit_naistenpaivana_nayttamolla_-_kulttuurilla_kuntouttava_voima/6529647

Luova Suomi -hanke 2013. Aalto yliopiston kauppakorkeakoulu. Viitattu 10.4.2014.

<http://www.luovasuomi.fi/luovasuomi>

Malte-Colliard, Katri & Lampo, Marjukka (toim.) 2013. Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tampere: Tampereen yliopisto, Tutkivan teatterityön keskus.

Manninen, Elina 2011. Liikkeellä kohtaamisen puolesta. Tanssi-lehti 4-5/2011, 24–26.

Nummelin, Sanna 2011. Kulttuurin hyvinvointivaikutukset: Onnea, elämyksiä, terveyttä. Turun kaupunki. Kaupunkitutkimus ja tietoyksikkö. Tutkimuskatsauksia 1/2011. Viitattu 5.4.2014.

http://www.turku.fi/kaupunkitutkimus/julkaisut/tutkimuskatsauksia/1_2011

Nurminen, Niina 2007. Taiteilijan rooli yhteiskunnassa. Teoksessa Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like, 260–263.

Pääkkö, Marjo 2011. Kulttuurin hyvinvointipalvelujen tila ja tarve Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa. Oulun läänin taidetoimikunnan selvitys. Viitattu 7.4.2014. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/b64a1ddf-91cc-4a9d-b7a8-83d608f41f03>

Sorjanen, Jussi 2014. Pahoinvointia kulttuurista. Yle 19.2.2014. Viitattu 30.3.2014.

http://yle.fi/uutiset/kolumni_pahoinvointia_kulttuurista/7096479

Sovella taidetta -verkkopalvelu 2014. Info. Viitattu 5.4.2014.

<http://www.sovellataidetta.fi/esittely>

Strandman, Pia 2007. Taiteen soveltavaa käyttöä? Teoksessa Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like, 160–163.

Sulkunen, Esko 1992. Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab, 264–285.

TAO (Taide- ja taiteilijapoliittinen toimikunta TAO) 2002. Taide on mahdollisuuksia. Ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi. Helsinki: Opetusministeriö.

TAIKA-hanke 2013a. Toteuttajat. Viitattu 10.4.2014.

<http://www.taikahanke.fi/etusivu/>

TAIKA-hanke 2013b. TAIKA-toimintaa 10.12.2013. Viitattu 10.4.2014.

<http://www.taikahanke.fi/sitenews/view/-/nid/78/ngid/1/>

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuustyöryhmä 2014. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:15. Viitattu 8.4.2014.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr15.pdf?lang=fi>

Teatterikorkeakoulu 2014. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun uusi erikoistumisohjelma vie taiteilijoiden osaamista työyhteisöihin. Teakin uutiset 10.3.2014. Viitattu 7.4.2014.

http://www.teak.fi/singlenewsinfo.asp?id=1978&menu_id=62&selected=62&companyid=0&show=

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2012. Alueellinen työ taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistämiseksi. Viitattu 8.2.2014..

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/hankkeet/taiku/alueet

LIITTEET

Liite 1 Webropol-kyselylomake taiteilijoille

Liite 2 Webropol-kyselylomake tilaajille

LIITE 1

Kulttuurituottajan toimiminen taiteen soveltavan käytön projekteissa

Hyvä taiteilija!

Tällä kyselyllä selvitän taiteen soveltavan käytön projekteissa työskennelleiden taiteilijoiden näkemystä tuottajien roolista kyseisessä toiminnassa. Käytän vastauksia aineistona Humanistiseen ammattikorkeakouluun tekemässäni kulttuurituotannon alan opinnäytetyössä.

Aineistoa käsitellään luottamuksellisesti eikä tietoja luovuteta ulkopuolisille. Vastajien nimet eivät tule esille opinnäytetyössä.

Miia Kauppinen
Opiskelija
Humanistinen ammattikorkeakoulu

Halutessasi lisätietoja kyselystä, voit lähettää kysymyksesi osoitteeseen miiakauppi-
nen1@gmail.com

1. Nimesi

2. Paikkakunta jolla työskentelet

3. Taiteenala jolla toimit

4. Minkä tahon kanssa olet toteuttanut taiteen soveltavan käytön projektin?

Kuka oli tilaajana? Millainen oli projektiin osallistuva kohderyhmä? Mikäli olet toiminut useissa soveltavan taiteen projekteissa, mainitse tässä enintään kolme valitsemaasi projektia, ja käytä niistä merkintätapaa a), b), c).

5. Millaisesta projektista oli kysymys?

Kuvaile projekti lyhyesti. Mikäli olet ollut mukana useassa projektissa, kerro lyhyesti pääpiirteet kolmesta edellisessä kohdassa valitsemastasi projektista.

6. Saako edellä mainittuja projekteja ja niihin liittyviä projektikuvauksia käsitellä nimellä opinnäytetyössä?

Taiteilijan nimeä ei mainita käsittelyn yhteydessä.

☐ Kyllä

☐ Ei

7. Oliko projektissa erillinen tuottaja?

Mikäli olet ollut mukana useammassa kuin yhdessä soveltavan taiteen projektissa, voit tarvittaessa valita molemmat vaihtoehdot. Vastaa tällöin myös molempien vaihtoehtojen tarkentaviin kysymyksiin. Muussa tapauksessa vastaa joko kysymykseen numero 8 tai 9.

☐ Kyllä

☐ Ei

8. Mitä mieltä olet tuottajan roolista projektissa?

Oliko tuottajasta erityistä hyötyä tai haittaa? Oliko yhteistyö toimivaa? Muita huomioita?

9. Olisitko kaivannut tuotannollista apua projektin toteuttamisessa?

☐ Kyllä, millaista?

☐ En

10. Tarvitaanko mielestäsi taiteen soveltavan käytön kentälle lisää tuottajia?

Miksi? / Miksi ei?

11. Millaisia ominaisuuksia mielestäsi kulttuurituottajalta vaaditaan hänen toimissaan taiteen soveltavan käytön parissa?

12. Muita ajatuksia aiheesta? Voit kertoa vapaasti.

LIITE 2

Kulttuurituottajan rooli soveltavissa taideprojekteissa

Hyvä vastaaja!

Tällä kyselyllä selvitän erilaisia soveltavia taideprojekteja tilanneiden tahojen näkemystä tuottajien roolista toiminnassa.

Soveltavalla taideprojektilla tarkoitetaan taiteellista toimintaa, jossa osallistujina ovat erilaiset, tavallisista ihmisistä koostuvat kohderyhmät (esim. lapset, vanhukset), ja jossa tärkeintä on itse prosessi, ei niinkään taiteellinen lopputulos. Projektin tarkoitus voi olla kohderyhmästä riippuen esimerkiksi virkistäminen, voimauttaminen, syrjäytymisen ehkäiseminen, ryhmän yhteishengen parantaminen ja / tai muu syy.

Käytän vastauksia aineistona Humanistiseen ammattikorkeakouluun tekemässäni kulttuurituotannon alan opinnäytetyössä.

Aineistoa käsitellään luottamuksellisesti eikä tietoja luovuteta ulkopuolisille. Vastaajien nimet eivät tule esille opinnäytetyössä.

Miia Kauppinen
Opiskelija
Humanistinen ammattikorkeakoulu

Halutessasi lisätietoja kyselystä, voit lähettää kysymyksesi osoitteeseen miiakauppi-
nen1@gmail.com

1. Nimesi

2. Tittelisi / Asemasi

3. Paikkakunta jolla työskentelet

4. Edustamasi taho, joka on toiminut tilaajana taideprojektille

5. Minkä alan taiteilijan kanssa taideprojekteja on toteutettu?

Mikäli projekteja on ollut useita, mainitse tässä enintään kolme valitsemaasi projektia ja käytä niistä merkintätapaa a), b) ja c).

6. Millaisesta projektista oli kysymys?

Kuvaile projekti lyhyesti. Mikäli projekteja on ollut useita, kerro pääpiirteet kolmesta valitsemastasi projektista. Käytä tarvittaessa samaa merkintätapaa a), b) ja c).

7. Saako edellä mainittuja projekteja ja niihin liittyviä projektikuvauksia käsitellä nimellä opinnäytetyössä?

Vastaajan tai taiteilijan nimeä ei mainita käsittelyn yhteydessä.

- ☐ 1. Kyllä
- ☐ 2. Ei

8. Oliko projektissa mukana erillinen tuottaja?

Tuottajalla tarkoitetaan erillistä henkilöä, joka vastasi projektissa erilaisista käytännön järjestelyistä, esimerkiksi neuvotteluista ja sopimuksista tilaajatahon ja taiteilijan välillä, budjetista, aikataulutuksesta tai muista projektin toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä. Mikäli projekteja on ollut useita, voit tarvittaessa valita molemmat vastausvaihtoehdot. Vastaa tällöin seuraaviin tarkentaviin kysymyksiin molempien vastausvaihtoehtojen osalta. Muussa tapauksessa vastaa joko kysymykseen 9 tai 10.

- ☐ 1. Kyllä
- ☐ 2. Ei

9. Mitä mieltä olet tuottajan roolista projektissa?

Oliko tuottajasta erityistä hyötyä tai haittaa? Oliko yhteistyö toimivaa? Muita huomioita?

10. Olisiko projektin toteuttamisessa kaivattu tuotannollista apua?

- ☐ 1. Kyllä, millaista?
- ☐ 2. Ei

11. Mitä mieltä olet projektin onnistumisesta?

Vastasiko toteutus suunnitelmaa? Tavoitettiinko haluttu osallistujaryhmä? Toimiko yhteistyö tilaajan ja taiteilijan välillä? Millaiset tunnelmat projektista jäi? Muita huomioita?

12. Haluaisitko soveltavia taideprojekteja toteutettavan jatkossakin?

- ☐ 1. Kyllä
- ☐ 2. Ei (Siirry kysymykseen 14)
- ☐ 3. En osaa sanoa

13. Toivoisitko että seuraavassa projektissa mukana olisi erillinen tuottaja?

- ☐ 1. Kyllä
- ☐ 2. Ei

☐ 3. En osaa sanoa

14. Millaisia ominaisuuksia taiteen soveltavan käytön parissa toimivalta tuottajalta mielestäsi kaivataan?

15. Muita ajatuksia aiheesta? Voit kertoa vapaasti.